

Христина Рой

**У надійних
руках**

СВІТЛО
НА СХОДІ
Київ
2009

УДК 821.162.4-32
ББК 84.4СЛО-44
Р 65

Р 65 Рой Х.
У надійних руках. — К.: «Світло на Сході», 2009.

Герої оповідання Х. Рой взяли шлюб, не відчуваючи жодного почуття одне до одного, їх поєднує лише усвідомлення обов'язку, і через те вони не знаходять сімейного щастя. Але віра в Бога й допомога християн допомагають їм відшукати кохання. Бог повертає їм радість життя й бажання служити ближнім. У цьому служінні вони знаходять сенс життя.

Грім гуркотів так, що здригалися стіни старого замку Годолічів, однак у покоях, освітлюваних блискавкою, на розкоти грому ніхто не звертав уваги. Та й кому було звертати? Хіба що вимученому болем чоловікові, прикутому до ліжка. Його бліде обличчя, розгарячене лихоманкою, видавало сум'яття почуттів. «І як людям призначено вмерти один раз, потім же суд»¹ — пригадалися йому слова з Біблії. Так, суд! І не один, а два... Перший, коли людина осуджується власним сумлінням, і другий — перед обличчям Бога, від Якого неможливо нічого приховати.

— Батьку, що тебе мучить?

Над хворим схилювся молодик років двадцяти чотирьох, шляхетне й сумне обличчя якого мало вираз глибокого співчуття.

— Михайле, сину мій! — гаряча рука хворого судомно стисла долоню молодої людини. — Стережися гріха! Гріх — це жахливе лихо, найстрашніший він у смертну годину. Я помираю, в мене не буде надії на спасіння, коли я постану перед Богом, Який усе знає і бачить.

— Батьку, не лякай себе дитячими казками! Ти ніколи в них не вірив. Навіщо в передсмертну годину ятрити свою душу? Повір мені! Я тільки-но з уні-

¹ Євреїв 9:27.

верситету, де слухав професорів-богословів, які знають Біблію краще за тебе. Усі вони стверджують, і я впевнений, що в цьому вони мають рацію, що смерть усьому кінець. Людина перетворюється на порошок, на матерію, яка знову змінюється, — в цьому полягає вічність.

— Зачекай, Михайле, не вір їм! Цього вчення достатньо, поки людина жива, здорова і з надією дивиться в майбутнє. Але перед смертю все постає зовсім в іншому світлі. Я знаю, що мені доведеться стати перед Богом, і Він буде судити мене, тому що Він усе бачив. Його погляд я відчуваю зараз на собі. Краще б мені було не народжуватися, ніж тепер, у сорок сім років, помирати з таким тягарем на душі!

Хворий закинув руки і судомно зціпив пальці на грудях.

— Батьку, ми самі, тебе ніхто не чує, крім мене, єдиного твого сина. Скажи мені, що тебе так мучить?

Хлопець опустився на коліна біля узголів'я хворого, і той знову заговорив:

— Що мене мучить?.. Знаєш, що я вчинив? Твій троюрідний дядько лежав на смертному одрі. Коли не було свідків, він дав мені заповіт, за яким нам обом, Степану і мені, діставалося вісімдесят тисяч гульденів. Але я знав, що в шухляді письмового столу дядька лежав попередній заповіт, складений раніше, ще в той час, коли він був злий на брата. І в тому заповіті я значився єдиним спадкоємцем.

Хворий замовк.

— Що далі, батьку? — допитувався, полотніючи, хлопець.

— Я знищив останній заповіт і став єдиним спадкоємцем, а тепер мене пече вогнем каяття за мій злочин. Точніше, це мене завжди пекло, але особливо відтоді, як Степан умер. Я і не підозрював, що в нього хворі легені. Лікарі направляли твого дядька до Італії, але в нього на лікування бракувало коштів. Якби я віддав йому відписані сорок тисяч гульденів, він зміг би покинути викладацьку роботу і подбати про своє здоров'я. Але він помер, і це моя провина. Через мене його дружина — вдова, а дитя — сирота. Я помираю, а після смерті ми зустрінемося: мій дядько, мій брат і я... Хіба я зможу виправдатися перед ними? Якби я зміг спокутувати свою провину! Але як? Зізнатися — значить зганьбити тебе і себе!

— Батьку! Це неможливо! — зі стогоном вирвалося в сина. — Краще поверни їм ці сорок тисяч. Проте в людей можуть виникнути підозри, чому ти віддаєш гроші, коли я живий... Я б зробив усе, щоб допомогти тобі, але своїм чесним ім'ям я не можу поступитися.

— Є ще один шлях.

Хворий на мить замовк. Його обличчя було вкрай змучене, а стривожена душа, здавалося, благала про милосердя.

Хлопець повів розмову далі:

— Я знаю, що ти хочеш сказати. І розумію, про що ти думав. Як же я міг не здогадатися, чому ти хотів мене оженити! Тепер, щоб довести свою синівську любов, я маю пожертвувати вільним життям і взяти шлюб з Ольгою, аби мати можливість повернути їй гроші, які по праву належали її батькові. Якщо після смерті має відбутися ваша зустріч, то скажи їм обом, твоєму дядькові та моєму, що я ціною свого щастя спокутував твій гріх.

— Дякую тобі, — схлипнув батько, — хай воздасть тобі Бог за твою доброту. Та чи дотримаєш ти свого слова?

— Не турбуйся ні про що. Я телеграмою викличу сюди Ольгу і вчиню все так, як обіцяв, тільки не вмирай, дочекайся нашого весілля.

Спалахнула блискавка, і пролунав такий страшний гуркіт грому, що стіни старого замку здригнулися.

Через дві години лікар, увійшовши до кімнати, виявив, що хворому стало краще, і відіслав сина перепочити.

— Вам потрібно лягти, — сказав він, — якщо самі не хочете захворіти.

— Так, я вже недалеко від того, — пробурмотів хлопець, зачиняючи за собою двері. Тепер у його душі вирувала гроза, подібна до тої, що вдарила над полями і лісами. Я пообіцяв, тепер нічого не вдієш. Ах, батьку, якби ти знав, на яке життя мене прире-

чуєш! Гарзд, Ольго, я оженюся з тобою, щоб повернути ці кляті гроші. Я назву тебе пані Годоліч, але ніколи не стану твоїм чоловіком. Ніколи! Можливо, тоді ти сама благатимеш розірвати шлюб і звільниш мене від пут.

Гуркіт грому ставав дедалі слабкішим, буря вщухла, і тиша поволі опановувала маєток. Але хто знає, коли вгамується негода, яка розбурхалася цієї ночі в душі молодого людини?

Розділ 2

Минуло майже п'ять тижнів. На подвір'ї великого маєтку Годолічів чулися плач та голосіння. Слуги замку оплакували свого померлого пана, жаліючи, що він помер у самісінький розпал весільних урочистостей. Пастор благословив молодят.

Не встиг він завершити заключну молитву, як у маєтку почалася метушня. Цими днями, коли син оплакував батька, слуги — свого пана, і всі були зайняті приготуванням до похорону, зайвою виявилася тільки молода дружина. У своїй зім'ятій фаті з вінком, який ледве тримався на голові, вона забилася в куток дивана. Обхопивши худорлявими руками коліна, дівчина розгублено дивилася на всі боки. Вона була дуже молода: їй ледве виповнилося шістнадцять років. Висока, але ще не зовсім сформована і незг-

рабна, вона здавалася непривабливою. Риси її обличчя були різкими, щоки позатягнуті, очі запали. Біла сукня, пошита провінційним кравцем, виказувала в ній селянку. Її ноги і руки були надто незграбними для вишуканих білих черевичків та витончених рукавичок, а глибокий смуток її чорних очей викликав співчуття. Проте на обличчі Михайла, який тільки-но увійшов у кімнату, не було жалю. Його погляд зупинився на постаті нещасної дівчини, і крижаний холод пронизав його серце від думки, що він, красень Годоліч, як його називали в університеті, тепер її чоловік. Якою ж бридкою вона була для нього! І з цього дня вона мала якісь права на нього! Як із нею вчинити? Нещодавно вона поховала матір і залишилася зовсім сама. Від щирого серця він пожалів би її, якби годину тому йому не довелося присягнутися їй у вірності, і це гнітило Годоліча. Не в змозі подолати прикрість, яка опанувала його, він підійшов до вікна.

— Іди, Ольго, перевдягнися! — голос його тремтів.

Вона перелякано пробелькотіла:

— У мене нічого нема. Я навіть не пам'ятаю, де моя валіза.

— Я подбаю, щоб її принесли, — відповів він холодно і вийшов.

За чверть години Ольга увійшла до зали, де лежав небіжчик, і наблизилась до труни. Вона прига-

дала, як дядько обнімав і цілував її, як радів, коли вона приїхала. Він любив її, але тепер його немає поруч. А вона? Чого вона тут? Що їй робити в цьому великому розкішному будинку серед чужих людей, які так дивно на неї дивляться? У своїй чорній сукні Ольга стала зовсім непривабливою. Роздивившись довкола, вона чітко зрозуміла, що їй немає місця серед цього багатства. Вона виросла в злиднях і з страхом їхала до замку Годолічів, де їй дуже хотілося побувати. Удома Ольга звикла допомагати хворим: спочатку довго доглядала батька, потім матір. Вона сподівалася, що тепер допомагатиме дядькові, але його не стало. Що ж їй тепер робити? Свого чоловіка вона боялася. Він був такий гарний, але такий холодний і неприступний. Поруч із ним дівчина відчувала себе такою нещасною, непривабливою. Навіщо тільки вона сюди приїхала!

Дівчина впала біля труни навколішки і заплакала. Ніхто не підійшов до неї, щоб підтримати і втішити. Ольга була тут для всіх чужою. І на всьому білому світі не було в неї жодної рідної людини, яка змогла б допомогти їй. Як жити далі?

Минув тиждень. Похорон і поминання залишились позаду. Одного тижня було достатньо молодому Годолічу, щоб упевнитись у своїй неприязні до нав'язаної йому дружини. Він відкидав найменшу спробу Ольги наблизитись до нього. Коли вона на-

важилася з ним заговорити біля труни батька і спробувала втішити, несміливо поклавши руку йому на плече, він хотів скинути її руку, як щось бридке, але його зупинила присутність людей. Її голос, який він чув не більше як тричі на день, дратував його своєю невпевненістю. А її плутані відповіді красномовно свідчили про її невихованість і неосвіченість, переконуючи, що в себе вдома вона була лише прислугою і ніяким чином не відповідала теперішньому становищу власниці маєтку.

У день похорону молодий Михайло Годоліч уже не намагався приховувати своїх почуттів. Із самого початку він хотів дати Ользі зрозуміти, які взаємини повинні бути між ними, щоб вона не чекала від нього кохання, поваги і не була владна над ним. Єдине, що Годоліч міг їй дати, були ті гроші, через які він і повинен був на ній оженитися. Нещасні молоді серця!

Розділ 3

Темні хвилі Дунаю розтинав пароплав. Його вогні було далеко видно осінньої ночі. На палубі був лише один пасажир. Свій погляд він спрямував на рідні береги, немовби молодий чоловік бачив їх востаннє. Коли вони зовсім зникли з очей, він опустився на лаву зі стогоном, який крає душу і який може вирватися лише з грудей дуже

змученої людини. І недивно! Хто може виміряти глибину страждань молодого серця, змушеного з відчаю покинути батьківщину?

Мандрівник не помічав, як зупинявся пароплав, як на палубі з'являлися нові пасажери. Для нього нічого не існувало навкруги. Коли хтось озвався до нього, він здригнувся від звуку голосу, в якому бриліло щире співчуття, підвів голову і немовби отямився. Світло прожектора вихопило з темряви струнку постать молодого людини.

— Дюро, це ти? Не вірю власним очам!

— Так, це я, Михайле!

— Куди пливеш?

— До твого маєтку!

— Як так? Хто ж тебе послав?

— Ніхто. Просто я одержав від тебе листа. Ходімо до моєї каюти, нам треба поговорити.

— Дюро, друже мій! Навіщо ти подався в цю подорож? Вона може тобі зашкодити, — зауважив молодший брат.

— А ти куди мандруєш? — запитав старший, сівши на диван.

— До Бразилії. Знаєш, мені знову запропонували там роботу, — відповів Михайло, розправляючи своє густе волосся.

— І навіщо тобі Бразилія? Хіба тобі мало свого маєтку? Чи мало тобі рідної землі?

— Достатньо, навіть надмірно, але... вона горить

у мене під ногами. Не відмовляй мене, Дюро. Тобі відомо, що я не можу залишитись. У своїй біді я цілком довірився тобі. І мушу додати ще: гріх мого батька здатен породити прокляття. Ми зазнали великих збитків, отож я неспроможний виплатити Ользі її частку. І доки ці нещасні сорок тисяч не будуть покладені в банк на її ім'я, доти мені не буде спокою. Увесь маєток я не хочу й не можу продати, для мене це не просто спадщина, а частка душі мого нещасного батька. Тому я мушу заробити грошей за кордоном, і після того, як зберу потрібну суму, повернутися назад.

— А чудовий маєток Годолічів тим часом виявиться занедбаним.

— Цього не станеться. Я попросив твого батька доглянути за домівкою. Аніж писати статті про сільське господарство, які все одно ніхто не читає, хай краще застосує свої ідеї на практиці. Адже ти його знаєш, він зуміє про все подбати і навіть помножить добро.

— А як Ольга сприйняла твій намір поїхати?

— Ольга?

Немов хмара найшла на обличчя Михайла. Він махнув рукою, сказав, що незобов'язаний звітувати перед нею.

— Однак, брате, вона, хоча й не кохана, все ж твоя дружина.

— Дюро, якби ти її знав, то пожалів би мене і більше не нагадував про неї — моє нещастя.

— То скажи мені, чим вона тобі така бридка?

— Усім, Дюро. По-перше, своєю зовнішністю. І, крім того, уяви собі, в неї немає хоча б якоїсь освіти. Я знаю чимало нерозумних жінок, але вони принаймні вродливі. А потворність і дурість разом — це занадто. До чого всі мої ідеали і мрії, якщо рідний батько прив'язав мене до такого нестерпного створіння?

— Скільки ж їй років?

— Вона зовсім іще дитя, їй шістнадцять. Хоча б вона вирізнялася дитячою безпосередністю! Але з неї й слова не витягнеш. Ми майже три місяці прожили поруч, але не знаю, чи я чув від неї за той час хоча б сто слів. Вона тільки прибирала, підмітала, варила, робила заготовки на зиму, пересуваючись по дому як привид.

— Михайле, чи було в її роботі щось особливе?

— Цього я не знаю, але на іншу роботу вона нездатна. Вона служниця за своєю вдачею.

— Та чи впевнився ти, що в ній не приховано чогось піднесенішого? Чи нема в неї здібностей, які можна розвинути?

— Ні, Дюро, запевняю тебе, вона нерозумна селянська дівчина. Будь ласка, не говори більше про неї. Я знаю, що вона полегшено зітхнула, коли я поїхав, зрештою, як і я...

— Дозволь заперечити тобі. Якби я був на твоєму місці й одного разу пожертвував собою заради

батька, щоб позбавити його від мук сумління, я приніс би всього себе в жертву. І знаєш як? Я підняв би цю дівчину до свого рівня. Якщо б я не міг дати їй кохання чоловіка, то покохав би її як старший брат, пам'ятаючи, що вона — моя найближча родичка. Я навчив би свою дружину мислити, опікувався її вихованням. І врешті-решт, став би її другом. Ти з такою легкістю сказав, що вона бридка й нерозумна. Знаєш, який це жахливий вирок? Якщо твоя дружина позбавлена краси та жіночої привабливості і, крім того, обмежена, то вона буде нещасна на все життя.

— А що я можу вдіяти?! — скипів Годоліч.

— Можеш багато чого. Ти повинен допомогти їй забути, що природа її обділила.

— Облиш, Дюро, тобі легко казати. Незабаром Цора стане твоєю дружиною. Можливо, нареченому найкрасивішої дівчини і належить читати мені мораль.

Обличчя Дюро зблідло, він провів рукою по своєму каштановому волоссю:

— Цора вчора заручилася з Костянтином Н.

— Дюро, і ти... — Михайло обійняв свого брата.

— Я був присутній на їхньому сватанні й від щирого серця поздоровив їх. Моєю вона все одно ніколи б не стала.

— Чому ж? Хіба твоя практика лікаря недостатньо забезпечує тебе?

— Коштів вистачає, тільки жити мені залишилось небагато.

— Не говори так! Твоя хвороба зайшла не так далеко, щоб думати про близьку смерть.

— І все ж мені не можна мріяти про створення сім'ї, якщо тільки я не хочу через декілька років зробити свою кохану дружину вдовою, а дітей — сиротами. Я нікому не говорив про це; ти перший, кому я відкрив душу. Повір, я бажаю тобі добра. Сумління примусило тебе і мене відмовитись від земного щастя. Нам залишилось тільки виконати свої обов'язки перед людьми. І ти, Михайле, повинен це зробити. Ти повернешся додому і покохаєш те нещасне створіння, яке всі вважають твоєю дружиною.

— Її тільки так називають, насправді вона не була мені дружиною і ніколи нею не стане. Якщо смерть не спіткає мене і я повернусь живий через деякий час, то лише для того, щоб розірвати шлюб. До того часу вона — власниця замку Годолічів. Коли я повернусь, вона стане заможною і зможе знайти для себе відповідну пару.

— Михайле, а якщо, повернувшись, побачиш, що вона стала рівною тобі, ти визнаєш її як дарунок прихильної долі?

— Не розумію тебе.

— Зараз поясню. Мій батько кличе мене до себе. Він страждає від думки, що рано мене втратить. І він буде менше страждати, якщо я буду поруч із ним.

Частину життя, яка залишилась мені, я хочу присвятити служінню людям. Змирившись із думкою про свою смерть, я хочу допомагати жити іншим. Коли ти не проти, я опікуватимуся вихованням Ольги. Дозволиш мені це зробити?

Михайло скептично посміхнувся:

— Заздалегідь поздоровляю тебе з успіхом! Та облишмо жарти, Дюро. Я дуже радий, що ти поїдеш на мою любу батьківщину й оселишся в маєтку Годолічів. Живи в моїй кімнаті і бережи себе, щоб, коли я повернуся, побачив тебе здоровим.

— Отже, ти дозволяєш мені опікуватися навчанням Ольги?

— Від усієї душі. Якщо досягнеш успіху, це допоможе Ользі надалі. Адже я нічого не можу їй дати, крім грошей, заради яких прирік себе на добровільне заслання. Коли зможеш, дай їй усе найкраще, тому що мені не хотілось би бачити її нещасною. Якщо потрібна жертва, то нехай це буду я.

Розділ 4

Тієї ночі молода пані Годоліч сиділа біля відчиненого вікна і вдивлялася в нічну темряву. Складені на колінах руки і вираз глибокого смутку, який застиг на обличчі, робили її схожою на статую. Що хвилювало цю молоду душу?

У замку всі давно повкладалися спати, а вона сиділа біля вікна і подумки повторювала, вже вкотре, слова з розмови, мимоволі підслуханої нею вчора ввечері. Коли вона на самоті прогулювалася садом, до неї долинули приглушені голоси, і вона зі страхом зупинилась, не одразу впізнавши голос Михайла, який розмовляв із дядьком Мартином Тихим.

— Повір мені, дядьку, я не можу інакше. Я стаю дратівливим, тільки-но вона наближається. Я знаю, що її не можна винуватити за непривабливу зовнішність: не вона її вибирала. Та хоч би вона не була такою обмеженою, нерозумною і невихованою. Якби вона звертала хоч трохи уваги на свій одяг і манери, можливо, тоді її вади були не такі помітні. Пригадуючи своїх однокурсниць і порівнюючи її з ними, я запитую себе: якою була її мати?

— Вона простого походження. Дуже щира і добра жінка. Їй випало багато вистраждати зі своїм чоловіком, який часто хворів, — відповів дядько. — Після його смерті вона зазнала великих злиднів. Зрозуміло, що в таких умовах мати не могла дати добре виховання дочці і навчила її тільки того, що знала і вміла сама. Батько не дуже піклувався про те, щоб дати дитині освіту, та, мабуть, це було йому й не по кишені. Дівчата, які виростили в селянській бідності, майже завжди обмежені. Проте Ольга ще така молода. Я подбаю, щоб вона вивчилася. Усе владнається. Повернешся, і заживете разом!

— Ніколи, дядьку! Не старайся даремно! Залиш її біля плити на кухні, там її місце. Не позбавляй її задоволення поратись у пташнику. Адже має бути в неї хоч якась радість від того, що вона — хазяйка маєтку!

Ці жорстокі слова немов зірвали полуду з очей Ольги Годоліч. Ось чому він утікає, тільки-но вона входить у кімнату. І до столу він завжди запрошує когось із приятелів, щоб не розмовляти з нею. Він соромиться її, тому що вона бідно і без смаку вдягнута, не вміє поводитися, як ті студентки, бо вона невеликого розуму. Слова Михайла, немов гострі стріли, вразили дівчину в саме серце. З яким задоволенням вона б училася, якби в неї були час і можливість! Як часто батько гасив лампу, коли вона готувала домашнє завдання. Ніхто і ніколи не навчав її. Виходить, її справа — пташиний двір маєтку, половина якого тепер належить їй? Так написано в заповіті. Дядько надіявся, що вона ще чогось навчиться, а Михайло засумнівався в цьому, він вирішив зробити з неї служницю. Напевно, він поїхав надовго, покинувши її тут, на чужині. Але він повернеться, і тоді вона покаже йому, що не така вже вона й дурна, — вона буде вчитися. Домашнє господарство нехай веде хто завгодно. Якщо Михайло запропонував своєму дядькові керувати маєтком, то він знайде, кому доручити домашнє господарство. Вона не буде готувати їжу, поратись у пташнику, її не бу-

дуть тут принижувати. Якщо половина маєтку належить їй, то вона — заможна жінка. Доброму дядькові Годолічу вона слугувала б з удячністю і смиренням, але іншим слугувати не буде!

Так Ольга вирішила вчора. І сьогодні вона вперше ні про що не турбувалася. Коли вранці Михайло, виходячи з дому, недбало подав їй руку, вона ледь торкнулась її кінчиками пальців. Першої половини дня вона розкладала по шафах і комодах речі своєї матері і нікуди не виходила, доки не покликали обідати. Потім вона пішла в сад прогулятися і, повернувшись до полуденка, звеліла принести їжу у кімнату і до вечора нерухомо лежала на дивані. Коли в кімнату увійшов дядько Мартин і привітно з нею заговорив, вона ледь не розплакалася. Дядько, мабуть, теж вважає її обмеженою і бідною на розум. Сльози душили її, і, залишившись сама, Ольга гірко заплакала. Оплакувала вона свою долю, своє безрадісне дитинство і сьогоднішній день, який вона прожила марно. Яким жахливим було б життя, якби його довелося прожити так, як сьогодні! І все-таки бути в цьому домі служницею вона не хотіла.

Розділ 5

Пан Мартин упустив від несподіванки ручку, коли хтось підійшов іззаду та обійняв його. Такими могли бути тільки обійми сина.

— Дюро, мій Дюро, це ти чи тільки сон?

— Ні, батьку, це не сон.

— Ти приїхав до мене чи до Михайла? Якщо до нього, то три дні тому він залишив нас. На жаль, ти запізнився, а то, можливо, тобі вдалося б відмовити його від подорожі.

— Ми зустрілися з братом у дорозі. Але що я бачу, батьку, ти сидиш над рахівницею! Невже справи такі кепські, як мені говорив Михайло?

— Так, синку. Мабуть, старий Хома Годоліч останнім часом і справді був сам не при собі. Раніше такий обачний, він припустився одна за одною кількох помилок. Однак усе можна було б виправити, якби не його останній, фатальний крок, який і зробив Михайла нещасним на все життя!

— А що Ольга, батьку, як вона?

— Не знаю, що й сказати про неї, синку. Вона для мене загадка. Попервах мені здавалося, що її цікавить господарство. Але після того як поїхав Михайло, вона стала до всього байдужа, на кухні майже не з'являється, пташиний двір старанно обминає, лише зачиняється в себе в кімнаті або йде гуляти. Раніше я захищав її перед Михайлом, але тепер здогадуюся, чому він, бідолашний, утік від неї в Бразилію. Вона негарна і зовсім не пара нашому красеню. Однак залишмо їх у спокої. Роздягайся, сідай. Чи надовго ти до нас?

— Цього я ще не знаю, батьку, час покаже. Ти мене кликав, і ось я тут. Михайло запропонував мені

свою кімнату. Не обіймай мене так сильно, батьку...
У тебе на очах сльози?

— Дюро, серце моє! Така несподівана радість!
Ходімо ж зі мною!

Невдовзі всі дізналися, що в маєток прибув лікар Тихий, щоб залишитися тут назавжди. Усі, звичайно, зраділи. Двоюрідний брат і друг молодого хазяїна завжди був тут бажаним гостем, тим паче нині, коли старий помер, а молодий пан через свій невдалий шлюб змушений був залишити батьківський дім і податися на чужину. Усі співчували молодому Годолічу. Хоча слугам ніхто нічого не казав, усі здогадалися, що зірватися з місця його примусила присутність цієї, такої неприємної йому, молодої особи. Як добре, що хоча пан лікар приїхав!

Приблизно через годину дядько Мартин постукав у двері кімнати своєї племінниці:

— Дитя моє, хочу повідомити, що приїхав мій син, про якого я тобі вчора розповідав. На бажання Михайла він улаштується в його кімнаті. Я сповіщаю тебе про це, бо він хоче тут залишитись, якщо ти нічого не маєш проти.

— Я?.. Я гадаю, що не повинна мати своєї думки про це. Чиніть, як вважаєте за потрібне.

— Я не прийшов просити в тебе дозволу, — відповів дядько Мартин трохи роздратовано. — Я лише хотів попросити бути з моїм сином привітнішою. Він не заслуговує на погане ставлення.

— У пана лікаря не буде приводу ображатися на мене, — відповіла вона холодно. — Я вам обом чужа і від сьогодні, щоб вам не заважати, можу навіть не виходити зі своєї кімнати. А втім, ви залишилися за хазяїна маєтку, і слуги, виконуючи ваші накази, ставитимуться до вашого сина так, як він звик.

— Гаразд.

Дядько Мартин уклонився і вийшов. Лише одне вразливе місце було в серці цієї людини — його син. Образу, завдану дівчиною, він, мабуть, не скоро забуде. Як вона насмілилася сказати, що не збирається виявляти гостинність його синові! Через кілька хвилин Мартин побачив, як Ольга, закутана в хустину, вийшла в сад. Що ж вона там робила?

Наблизившись до огорожі, вона зупинилась на хвилину, щоб відчинити невелику хвіртку, ступила кілька кроків і опинилась біля старого, ураженого блискавкою дерева, сіла на нього, немов у крісло, і, діставши книжку, заглибилась у читання. Землю поступово огортав осінній туман, неподалік кружляла в небі зграя ворон. Із цього місця можна було роздивлятися вежі старовинного замку, побудованого на березі Дунаю, і панський парк, який сягав берега річки. Проте Ольга, захоплена книжкою, ні на що не звертала уваги. Вона не помічала, як зв'яне вітром червоне та жовте листя прилипало до її сукні. Не чула вона, як хтось тихо підійшов до неї і тепер стояв поруч, намагаючись зазирнути в книжку через її пле-

че. Тільки коли приємний голос привітався: «Добрий вечір!» — дівчина злякано озирнулася. Першої миті вона хотіла сховати книжку, але передумала і обмежилась тим, що прикрила сторінку долонями.

— Добрий вечір, — відповіла Ольга холодно.

Вона здогадувалася, хто це був. Напевно, брат Михайла. І крадькома оглянула його. На Михайла він не був схожий: ні вроди, ні гордовитості. Чоловік мав струнку постать, обличчя було дуже бліде, очі великі й сині, а волосся густе з каштановим відтінком і ще коротка борідка. Особливу увагу привертали до себе його білі випещені руки.

— Ви знайшли собі гарне місечко, Ольго, — заговорив він до неї як до давньої знайомої. — Дозвольте відрекомендуватися: я — лікар Тихий, ваш двоюрідний брат і на якийсь час ваш домочадець... Добре, — продовжив він, — не звертаючи уваги на її байдужість, — що ви знову взяли в руки свої підручники. Повторення — мати навчання. Якщо я не помиляюся, це підручник із географії. Це, мабуть, ваш улюблений предмет?

— Так, я дуже любила географію, але ще більше ботаніку, — відповіла вона.

— Я теж, — підтримав він її, — тому й вирішив стати лікарем. І тепер мені хотілося б лікувати людей, які живуть у вашій окрузі. Ви мені допоможете в цьому? Я чув, що ви добре піклувалися про хворих батьків.

— Мені не вистачає знань, але, якщо ви скажете, що треба робити, я охоче допоможу. Там, у долині за гаєм, стоїть хатинка, де мешкає самотня дуже хвора жінка. Чи не могли б ви її відвідати?

— Охоче, якщо ви мене туди проведете.

Ольга підвелася.

— Тільки вона дуже бідна, — несміливо додала дівчина.

— Це не має значення. Я хочу взагалі лікувати безкоштовно.

— Дивно, інші лікарі чинять інакше, — зауважила вона з гіркотою.

— А я — виняток.

Перед тим як повернутися додому, вони вирішили трохи погуляти лісом. А через годину вже сиділи в затишній вітальні замку біля каміна. Хоча осінь була ранньою, в кімнатах було доволі прохолодно.

— Як тут гарно, промовив Дюро. — Ольго, можна попросити вас приділити мені трохи уваги? Я хотів би дещо вам сказати.

Вона здивовано подивилась на нього, потім ствердно кивнула і, коли він сів у крісло біля вогнища, опустилась на низенького стільця, зробленого немовби спеціально для неї.

— Ольго, мені дуже потрібна сестра. Ви змогли б мені замінити її?

— Я? — перепитала вона, зніяковівши, і відчула, як потепліло в неї на серці.

— Так, ви. Ви самотня і знаєте, незважаючи на вашу молодість, що значить страждати, а мене в житті чекають тільки страждання.

— Але чому? — вона мимоволі присунулась до нього ближче.

— Я невиліковно хворий.

— Правда?!

Ольга розгублено дивилася на нього, і в її очах заблищали сльози.

— Я єдиний син у батька, його остання надія. І він робить усе, щоб я вижив. Я поки що не схожий на хворого і, мабуть, не скоро матиму хворобливий вигляд, тому поведінка батька може здатись вам дивною, а моя — егоїстичною. Якщо ви дотримуєтесь такої думки, то помиляєтесь. Ви тут хазяйка, і від вас залежить, як я почуватимуся в замку. Якщо ви станете мені сестрою, то присутність хворого, якому іноді потрібні увага і турбота, вас не обтяжуватимуть. Як лікарю мені доводилося бачити, що може зробити любов сестри. Там, у гаю, мені спала на думку чудова ідея. У дитинстві я завжди мріяв стати вчителем. Ви така молода, а через ранній шлюб втратили можливість учитись далі. Але ж учитися вам конче потрібно. Я буду вам дуже вдячний, коли ви приймете мене як брата і як учителя. Мене б це трохи відвернуло від похмурих думок, і я менше думав про свою хворобу. І ви також виграли б від цього. Можна попросити вас дати мені можливість із користю прожити дні, які залишились мені тут, на землі?

— Будь ласка, не просіть! — змолилася вона. — Я все зроблю для вас. Однак ви помиляєтесь. Усі вважають, що я обмежена і дурна, нічого не знаю і що, взагалі, моє місце на кухні.

Голос Ольги тремтів від образи, але Дюро удав, що не зрозумів її.

— Учитель може оцінити учня лише під час заняття. Щодо кухні, то я, як лікар і хімік, повинен захистити вас. Раніше я часто готував і тепер був би не проти, якби не мої легені. Я вважаю, що добре приготована їжа — кращі ліки від багатьох хвороб. Я б на вашому місці уважно стежив за здоров'ям ваших домочадців.

— Значить, ви не вважаєте це за прислуговування? — допитувалась Ольга. Її обличчя пожоввішало і стало милим, навіть привабливим.

— Звісно, що ні. Таке «прислуговування» називається любов'ю і турботою. Подивіться на мене: я ще молодий, і все ж мені не вистачає одного, але дуже важливого для життя — здоров'я. Збереження чи відновлення здоров'я людей важливіше за всі наукові дослідження. Сподіваюся, що ви тепер по-іншому поставитесь до своїх кулінарних здібностей. Мені особисто вони можуть принести полегшення, навіть продовжити життя.

— Вам? — від хвилювання вона зашарілася. — Якщо ви мені розкажете, як вам треба харчуватися, я з радістю займуся цим.

— Скажу, якщо ви сприймете мене як брата і дозволите бути вашим учителем. — Він простягнув їй руку.

— А тепер скажіть мені, що з вами, що у вас болить?

— Зараз нічого, сестричко. Мені тут, біля вогнища, так добре, немовби я в Італії. А взагалі в мене часто буває біль у грудях і в спині.

— Але кашлю у вас, по-моєму, нема?

— Узагалі-то ні, тільки коли простуджуюсь. Ось тоді мені погано, і в боці виникає сильний біль.

— Може, ви лягли б на кушетку? — запитала вона турботливо.

— Із задоволенням, якщо ми присунемо її ближче до вогню.

— У такому разі ось цього стільця я поставлю вам під ноги, а під спину підкладу подушку, щоб ви могли відкинутись на неї. У мого батька були хворі легені, і він страждав від сильного болю в спині.

Коли Дюро, дозволивши виявити до себе турботу, на мить затримав у своїй руці її маленьку руку, яка турботливо поправляла подушку, тінь дивної, майже переможної усмішки майнула його обличчям.

— А тепер я приготую вам чаю, який настоювала на гірських травах для мого батька. Він обов'язково принесе вам полегшення. Може, ви трохи відпочинете з дороги.

Дюро навіть не помітив, як вона випурхнула, немов добра фея зі старовинної казки.

— Сину, що ти з нею зробив? — пролунав раптом над ним здивований голос пана Тихого.

— Батьку, ти бачив, як вона упала коло мене?

— Звичайно, я не вірю власним очам. Тому і запитую: що ти з нею зробив?

— Нічого особливого. Я лише торкнувся струн її дівочого серця, і воно відгукнулося, сповнене співчуття. Допоможи мені, батьку, виховати Ольгу до повернення Михайла. Повір, що за її непоказною зовнішністю криється прекрасна душа і добродійний характер. Адже вона ще дитина. Ти завжди умовляв мене краще харчуватися, і тепер, коли ви обоє зі мною, я зможу це зробити. Ольга в дитинстві недоїдала, а тут від туги і зовсім перестала їсти. Я потурбуюся, щоб і вона, вживаючи поживну їжу, набралася сили і зміцніла.

— Ну, ну, спробуй! — відповів батько добродушно, а сам собі подумав: «Як би ти не розчарувався, синку».

— Ні, наша пані все-таки дивна! — перешіптувалися слуги перші два тижні після приїзду лікаря. — Як погода в квітні! І скільки це в неї триватиме? Звичайно, якщо б усе так і залишалось, нам було б непогано. Відтоді як вона слідкує за кухнею, нас годують набагато краще. І скрізь порядок. Для панів вона зазвичай готує сама, тому що молодий пан Тихий нездоровий. А після обіду вони вчаться за книжка-

ми. Як у школі! А ввечері вона за його рецептами готує ліки і робить пілюлі. Як в аптеці! І взагалі, вона стала зовсім іншою, більш товариською. Цікавиться, чи здорові наші діти, а якщо хто з них захворіє, вона одразу приходить на допомогу.

Так, ця молода жінка була як квітка, що в'яне в затінку, але раптом, опинившись на сонці, починає тягнутися до світла і розкривати свої пелюстки. Пан Мартин давно забув, що гнівався на Ольгу. Вона так добре піклувалася про його сина, що Дюро помітно зміцнів та подужчав і тепер, незважаючи на ранні холоди, щоденно відвідував хворих.

Розділ 6

Ольго, будь ласка, поїдьмо сьогодні зі мною, — попросив її якось Дюро. Був ясний зимовий день. Коні нетерпляче били копитами. Лікар з Ольгою в санях помчали засніженою долиною.

— Чому ти наполягав, щоб я наділа хутро і найкраще вбрання? — запитала вона в супутника, відчувши на собі здивований погляд кучера.

— А тому, що ми їдемо відвідати мою хвору. Це баронеса, наша сусідка. Вона давно хотіла з тобою познайомитися і просила привезти тебе.

— Навіщо їй це? Адже вона дворянка і звикла до вишуканого товариства.

— Нічого не бійся. Вона мудра й чарівна жінка.

У її домі живе молода компаньйонка — справжня благочестива англійка. Можливо, тобі буде цікаво. Баронеса також довгі роки жила в Лондоні, як дружина польського дворянина, акредитованого послом. І, треба визнати, порівняно з ними ми — безбожники.

— Ось як? Але, Дюро, поруч із ними я відчуватиму себе незграбною та неосвіченою.

— Ти повинна вчитися не тільки за підручниками. Тобі потрібне спілкування зі шляхетними дамами, в яких ти зможеш дещо перейняти.

— За один короткий візит я дізнаюся зовсім небагато.

— Ти можеш бувати в них частіше. Потурбуйся про те, щоб вони визнали тебе приємною і цікавою співрозмовницею.

Серце молодої жінки тривожно билось, коли вона опинилась у чудово обставленій спальні, яка порт'єрами відокремлювалася від вітальні. На зручному дивані лежала вже немолода жінка і слухала пісню, яку виконувала під акомпанемент фортепіано інша жінка. Ольгу вразило натхненне обличчя пані Замойської. Хазяйка дому з такою щирістю простягла гості свої ніжні руки, що в Ольги відразу зник будь-який страх. Вона мимоволі схилилася і несміливо поцілувала її майже прозорі пальці.

— Ласкаво прошу, миле дитя, — звернулася баронеса до Ольги. — Лікар Тихий обіцяв привести

вас сюди. Як мило з його боку, що він виконав свою обіцянку, а також — із вашого боку, що ви приїхали.

Звуки музики повільно затихли, і в кімнату увійшла молода світлокоса англійка, яка мала дуже приємну зовнішність. Пані були відрекомендовані одна одній: «Пані Рут Морган. Пані Ольга Годоліч.»

Поки лікар розмовляв зі своєю пацієнткою, молоді жінки перейшли в салон.

— Ви так добре грали і співали, пані Морган, — несміливо промовила Ольга.

— А ви теж граєте і співаєте, пані Годоліч?

— О ні, я тільки почала навчатися гри на роялі, але захворів мій батько, і мені, щоб доглядати за ним, довелося перервати заняття, а після його смерті й зовсім кинути. Мені так хотілось учитися...

— Люба пані Годоліч, тут є рояль, а в мене достатньо вільного часу. Коли ніщо не заважатиме, я з радістю продовжу з вами заняття. Музика — це Божий дар. Її дано нам на землі для втіхи. Музикою ми можемо прославляти нашого Господа.

— О, я б із задоволенням. Та чи сподобається це баронесі Замоїській?

— Моїй пані? — усміхаючись, перепитала молода жінка. — А ви самі запитайте в неї про це.

— Вона, мабуть, дуже добра?

— Вона учениця Того Господа і Вчителя, серце Котрого наповнює тільки любов.

— Якого «Господа»?

— Ісуса Христа. Ви Його теж любите, пані Годоліч?

— Я? — зніяковіла Ольга. — Я чула про Нього, але ніколи не думала про те, що Його треба любити. Адже Він так далеко від нас.

— Ми сподіваємося, що від мене і моєї пані Ісус не дуже далеко. З Ним ми розпочинаємо і завершуємо день. Він завжди в наших серцях.

Цієї миті лікар покликав їх, і жінки повернулися до баронеси.

— Ах, миле дитя, сідайте ближче до мене. Зараз Рут принесе нам щось поїсти, а ви залишитесь зі мною, мене це розважить. І доки пан лікар оглядатиме нашого садівника, який захворів, ми посидимо тут.

— О пані баронесо, прошу вас, якщо я затримуватимусь, не чекайте на мене. Ваше частування я покуштую пізніше, а вам негайно треба попоїсти, — сказав Дюро і вийшов із кімнати.

— Ну ось ми й самі, — звернулась баронеса до Ольги, проводячи рукою по гладко зачесаному волоссю молодій гості. — Від лікаря я дізналась, як добре ви вмієте піклуватися про хворих, гадаю, що з вашою сусідкою, в якій слабке здоров'я, вам ніколи буде нудьгувати.

— Мені дуже приємно це чути, — промовила Ольга, — тільки вам буде нудно зі мною, пані баронесо.

— Не думаю. Розкажіть мені про ваше життя, а іншим разом я вам розповім про моє.

І Ольга, зазвичай мовчазна, відкрила своє серце баронесі. Крім спогадів про дитинство, вона мало що могла розповісти про своє життя. Адже все, що любила, вона поховала в юності.

— Дитя моє, — запитала раптом баронеса, — а де ваш чоловік?

— Він нещодавно вирушив до Бразилії.

— Чи благополучним був його шлях?

— Цього я не знаю, — зі смутком у голосі відповіла Ольга.

— Ви ще не отримали від нього звістки?

— Ні, і навряд чи колись отримаю, — пробурмотіла вона.

— Ви сердитесь на нього? — ласкаво запитала баронеса.

— Ні, пані, він сердитий на мене.

— А чим ви завинили перед ним?

— Повірте, нічим. Але він не хотів шлюбу зі мною, я теж його не шукала. Ми тільки виконали останнє бажання його батька. До весілля ми жодного разу не зустрічалися, а коли я з'явилась у них — така, як він сказав, негарна й нерозумна, то він не виніс моєї присутності і подався з батьківського дому в пошуках кращої долі.

Одинока сльоза скотилася блідою щочкою Ольги. Баронеса витерла її своєю хустинкою.

— Не тривожся, дитя моє, Господь Ісус усе владнає якнайкраще. Те, що ваш чоловік вас не кохає,

безперечно, дуже сумно. Але Син Божий любить вас. І те, що ви казали про нерозумність і неосвіченість, неправильно. Не той дурний, хто не міг навчатися, а той, хто вчитися не бажав. А вашу зовнішність ми зробимо привабливішою. Ось, наприклад, ця зачіска вам не личить, як і фасон сукні. У моєї Рут гарний смак, і вона допоможе вам стати елегантною. Ви з нею подружитесь і багато чого навчитесь.

— О, такою витонченою я ніколи не буду, — сумно зітхнула Ольга.

— Цього ви не можете знати.

— Пані Морган запропонувала мені брати в неї уроки гри на роялі, якщо ви дозволите.

— З радістю, дитя моє. Приходьте хоча б через день, бо кожного дня вам не дозволять ваші обов'язки. Ви почнете навчатися не тільки музики, але й вивчати англійську мову. А ось і кофе. Отже, домовилися: взимку ви будете старанно вчитися, а тільки-но настане весна, я візьму вас із собою в подорож, якщо тільки Господь поверне мені здоров'я...

— Ну що, Ольго, ти все ще гніваєшся, що я повіз тебе до баронеси? — жартома запитав лікар на зворотному шляху.

— О ні, Дюро, я тобі така вдячна. Я не припускала, що на світі є такі добрі люди.

— А знаєш, чому так сталося? Вони полюбили Ісуса Христа, прийняли Його в своє серце і довірили Йому своє життя.

У той самий час у замку пані Замойської Рут Морган стала на коліна біля ліжка своєї пані, і баронеса молилася: «Господи, ми дякуємо Тобі за можливість привести ці дві дорогі душі до Тебе. О, спаси їх якнайскоріше, особливо милого лікаря. Адже він признався, що давно жадає Світла, і він, здається, не зовсім здоровий. Пробуди до життя також це бідне дитя і використай його як знаряддя Твоєї милості. Спаси також і її нещасного чоловіка. Обережи його від гріха. Відкрий йому очі і з'єднай те, що розлучив гріх!»

Розділ 7

Шість довгих років пролетіли, як швидко крилі птахи. Тільки іноді виникає легкий сум від того, що в минуле немає вороття.

Знову хвилі Дунаю гойдали корабель, лише тепер була не осінь, а чудова весна. Михайло Годоліч стояв на палубі і милувався сходом сонця. Він повертався на батьківщину, за якою так тужив на чужині. Тепер він міг повернутися додому. Завдяки його невпинній праці та старанням дядька Мартина, в банку на рахунку Ольги лежало сорок тисяч,

а батьківський маєток більше не був боржником. Із чистим сумлінням він міг тепер постати перед своєю дружиною, повернути їй те, що незаконно привласнив батько, і розірвати цей вимушений шлюбний союз.

По другий бік океану Михайло Годоліч придбав не тільки земний скарб, але й іншу «дорогоцінну перлину». Він залишав свою батьківщину безбожником, а повертався з неповторним відчуттям того, що став християнином — членом Міжнародної християнської спілки молодих чоловіків, активної та діяльної організації. «Або звідки знаєш, чоловіче, чи не спасеш дружини?»² — написано в Біблії. І вище: «А як хоче невіруючий розлучитися, хай розлучиться, — не неволиться брат чи сестра в такому разі»³. Адже їхній з Ольгою шлюб і не був дійсним шлюбом: вони ніколи не належали одне одному. Усі обіцянки перед священиком, які вони проголошували під час безглуздої церемонії, були проти волі Божої. Ці грішні, ганебні пута треба розірвати. Від усього негідного, що було в минулому житті, його очистила віра, кров Сина Божого.

З дядькових листів Михайло знав, що Ольга дуже змінилася. Але після того як він відповів на першого листа Дюро, про неї більше не надходило ніяких

² 1 Коринтян 7:16.

³ 1 Коринтян 7:15.

відомостей, навіть не згадували, і це було найважливіше для Михайла. Мабуть, Дюро теж розчарувався в Ользі, і свою дружину він зустріне такою, якою вона була в день його від'їзду. Отже, треба відразу повернути їй свободу. Тільки одне бажав він зробити перед розлученням: розповісти їй про Ісуса Христа. Її майбутнє він забезпечив. Якщо Ольга знову вийде заміж, то він не вважатиме цей крок гріхом. Він же хотів залишитися вільним і, дотримуючись поради апостола Павла, не шукати іншої дружини. У Бразилії він знайомився з християнками з Америки, але всі вони не відповідали його новому уявленню про ідеальну жінку.

Корабель наближався до рідних берегів. Як Михайло прагнув бажаної свободи, про котру мріяв шість довгих років!

На пристані його чекав візок із замку Годолічів. Незнайомий візник шанобливо привітав його і передав листа від дядька Мартина, в якому той вибачався, що обставини не дозволяють йому зустріти Михайла особисто. Візник уклав багаж, і вони рушили в дорогу. Нарешті вдалині показався батьківський дім. А трохи згодом можна було побачити парадний вхід і сходи, густо повиті виноградом. Молодий Годоліч усміхнувся: видно, тут хазяйнувала людина, романтично налаштована. У вікні на верхньому поверсі з'явився сивий чоловік і, побачивши візок, замахав капелюхом. У Михайла потеплішало на серці. Він удома! Іще кілька хвилин — і він в обіймах дядька. Невдовзі

жвавий голос молодого хазяїна лунав уже в прикрашеному квітами передпокої, де все було в зразковому порядку. Увесь дім випромінював затишок, і, увійшовши у свою кімнату, Михайло ледве впізнав її.

— Отже, Дюро на мене не чекає? Адже він тепер лікар у пані Замоївської?

— Так, два роки тому баронеса відкрила приватну лікарню і запросила його на роботу.

— А як його здоров'я?

— Уже краще. Зимовий відпочинок в Італії, куди він супроводжував дам, пішов йому на користь. Він помітно зміцнів.

— А як Ольга? — нехотя запитав нарешті Михайло.

— Ти не дозволив мені попередити її про твій приїзд, і якраз тепер її немає. Баронеса минулого тижня вирушила до Англії, і Ольга заміщає її в Орлиці.

Михайлові хотілося запитати, в чому ж вона може замінити благородну пані, але дядько, як йому здалося, не побажав більше вести мову про це.

Розділ 8

«**А** тепер я маю піти до неї. Як християнин, я заради Господа зобов'язаний себе пересилити», — розмірковував Михайло через годину, після того як обійшов свої володіння. Скрізь були помітні зміни на краще. Якщо хто-небудь поба-

чив би, як він іде долиною до замку пані Замойської, то мимоволі подумав би: «Куди він так поспішає?»

«Як би мені хотілося, щоб ця зустріч була вже позаду!» — думав він. День хилився до вечора. Йому в обличчя віяло весняною свіжістю. Коли Михайло ступив на міст, який з'єднував береги Дунаю, промені сонця, яке поволі зникало за обрієм, лагідно торкнулися його вродливого обличчя, на якому залишився відбиток шести років важкої праці. Він помітно змінився, змужнів. Непомітно для себе він проминув огорожу й опинився в парку баронеси. Весняний вітерець, немовби вітаючи, зустрів його солодким і п'янким ароматом квітів. Михайло прискорив ходу. Цей вітерець навівав спогади про мрії, яким не судилося збутися. Попереду на нього чекає суворе життя, сповнене самозречення.

Годоліч швидко піднявся на терасу, огорнуту тінню квітучих каштанів. Там він несподівано спинився і, зніяковівши, невправно вклонився пані, яка стояла, осяяна променями вечірнього сонця. Йому здалося, що ніколи в житті він не зустрічав привабливішої і граціознішої жінки. Її тонкий стан облягала м'якими складками сукня бежевого кольору. Гарне світле волосся надавало їй вишуканості й витонченості. Її обличчя приваблювало не стільки класичною вродою, скільки натхненністю. За такою зовнішністю вгадувалася чудова душа і невідомою ширістю. До її ніжно-рожевих вуст личила б усміш-

ка, але замість неї на обличчі застиг вираз крайнього подиву. Немовби знехотя вона відповіла на уклін молодого чоловіка.

— Я — Михайло Годоліч, — відрекомендувався він. — Мені хотілось би побачити мого кузена Дюро Тихого. Чи не підкажете, де я можу його знайти?

— Його зараз нема, — пролунала дещо стримана відповідь.

Михайло збентежився. Він не знав, із ким розмовляє і як слід звертатися до цієї милої пані. Але якщо це дружина Дюро, то вона має зрозуміти, що він завітав також і до неї.

— Мені, власне, треба було поговорити з Дюро і попросити його супроводити мене до Ольги Годоліч... Він затнувся, розуміючи, що не може назвати її своєю дружиною.

Вона усміхнулася:

— Шість років — чималий строк, а люди змінюються так швидко. Недивно, що ти мене не впізнав, — відповіла вона.

— Ольго, це ти?! — вигукнув він у край розгублено. — Таких змін я, звичайно, не чекав...

— Ти теж змінився. Дядько Мартин не попередив мене про твій приїзд. Інакше я могла б раніше звільнитися і зустріти тебе. Ти, мабуть, знаєш, що я заміщаю пані Замойську.

— Отже, ти не підеш зі мною додому? — запитав він похмуро.

— Я повинна виконувати свої обов'язки.

Михайло крадькома спостерігав за Ольгою, коли вона йшла поруч із ним, — вже не як примара, а як вінець творіння, як жінка в розквіті своєї краси.

Вона чемно розпитала, як він витримав таку тривалу дорогу, чи не страждав на морську хворобу. Він мав признатися, що ця хвороба не пощадила його і що перед від'їздом на батьківщину він переніс важку форму пропасниці.

— Рут і я теж страждали від хитавиці під час останньої подорожі до Англії.

— Коли ти встигла побувати в Англії? — запитав він здивовано.

— Минулого року.

— І як довго ви там були?

— Майже п'ять місяців.

— Тоді ми можемо розмовляти англійською мовою, — пожартував він.

— Чому б і ні? Мені подобається ця мова, — переходячи відразу на англійську, відповіла вона з бездоганною вимовою.

— Ти мандрувала з баронесою? — допитувався він.

— Так. Рут і я відвідували різні медичні заклади, де вивчали різноманітні методи лікування, щоб потім використовувати їх у нашій лікарні.

— А де ваша лікарня?

— З веранди її не видно, бо вона розташована на березі Дунаю.

— Ти сказала «наша лікарня». Хто ж, окрім тебе, працює там?

— Доглядальницями керує Рут, аптекою і кухнею завідую я, — відповіла Ольга, трохи почервонівши.

— Як же ти справляєшся з такою відповідальною посадою? — здивувався Михайло.

— Я здала іспит на фармацевта і можу готувати ліки.

Молодий Годоліч дедалі більше дивувався її вмінню вести розмову. Він слухав із таким захватом, що навіть не помітив, як опинився у світлій кімнаті, вбраній квітами.

Ольга запропонувала Михайлові стільця і сама невимушено сіла на диван, подзвонивши перед цим. Коли увійшов служник, вона звернулась до нього:

— Поставте на стіл іще один прибор. Якщо пан лікар не прийде до сьомої години, ми будемо вечеряти без нього. Передайте, будь ласка, пані Рут, що до нас завітав пан Годоліч.

Служник ввічливо вклонився і вийшов.

— Я не хочу зловживати гостинністю незнайомої мені пані Замойської, — почав відмовлятися Годоліч.

— Ти в гостях не в нашої шановної пані, а в персоналу лікарні.

— Хіба прибутки від лікарні настільки великі, що ця пані може утримувати такий вишуканий персонал?

— Прибутки чималі, але й видатки великі, тому що бідних ми лікуємо безкоштовно, а ще сплачуємо за навчання наших сестер милосердя. А от «вишуканий персонал» їй нічого не коштує, за винятком хіба що лікаря. Будь-яка праця гідна винагороди. Рут одержує платню як компаньйонка пані Замойської, а ось хворим ми з нею допомагаємо безкоштовно, з любові та вдячності до Ісуса Христа.

Михайло здригнувся, почувши її останні слова. Як вона сказала? Він ще не засвідчив їй свою віру, а вона вже з такою легкістю вимовила це ім'я. Після появи служника, який запросив усіх до столу, розмова урвалася. Через скляні двері вони пройшли на веранду, звідки відкривався чудовий краєвид.

Унизу ніс води Дунай, в якому, як у дзеркалі, відбивалися промені вечірньої зорі. Невдовзі все невеличке товариство було разом: дві молоді панночки, одна чарівніша за другу, дві привітні сестри милосердя, управитель маєтку Орлиця, скарбник лікарні пан Ніколич і юнак-студент Мраз. Один стілець залишився незайнятим. Служник поставив самовара на столик поруч із хазяйкою. У той момент, коли Рут склала руки в молитві, відчинилися двері і ввійшов лікар. Усі схилили голови, і молитва вдячності піднеслась до неба. Михайло онімів від несподіванки, переводячи погляд з одного обличчя на інше, поки, нарешті, не зупинився на обличчі Дюро. Яке воно було блідо-прозоре, із синіми жилками на

висках. Але його очі, спрямовані на Михайла, світилися від щирої радості та любові. Наступної миті брати стискали один одного в міцних обіймах.

За вечерею була цікава бесіда. Тільки розумні та освічені люди можуть так розмовляти між собою, більше за те, як зрозумів Михайло, — лише істинні християни! Але як Дюро та Ольга прийшли до віри? Цього він ніяк не міг збагнути.

Після вечері Рут сіла за піаніно, пан Ніколич узяв скрипку. Жінки оточили музикантів — і до неба зметнулася радісна пісня хвали.

— Тепер скажи, Дюро, як усе це розуміти? — Михайло обійняв друга, який сидів поруч із ним на дивані.

— Знаєш, ми знайшли Ісуса Христа, і Він зробив нас щасливими, особливо мене. Даруй, Михайле, я давно повинен був засвідчити тобі віру в Ісуса Христа і запитати, чи знайшов ти істину. Усі ці роки ми молилися за тебе.

— Знайшов, Дюро, і в цьому немає нічого дивного. Я не весь час був у Бразилії, мені випало побувати в Північній Америці. Там у мене з'явилась можливість бути присутнім на великих євангельських зібраннях. А як ви знайшли Ісуса Христа?

— По сусідству з нами жили дві християнки, решту нам відкрив Дух Божий і Боже Слово. Однак, брате, дай відповідь мені ще раз, чи врятований ти?

— Я перейшов на бік Христа.

Чоловіки замовкли, слухаючи спів. Невдовзі гості, дякуючи за чудовий вечір і за приємне знайомство, розійшлися.

— Ти в лікарню? — запитав Дюро в Ольги, яка розмовляла з куховаркою.

— Так, лише спочатку мені треба видати ліки і скласти меню на завтра.

— Я зачекаю, і ми підемо разом.

— Гаразд, я швидко повернуся.

Брати вийшли на веранду і зручно вмостилися в плетених кріслах.

— Дюро, мій друже, як твоє здоров'я?

— Дуже добре, брате.

— Я бачу, що духовно — добре, а фізично?

— Мені стало краще.

— Ось бачиш! А ти казав, що навряд чи дочекаєшся мене. Незабаром ти зовсім одужаєш!

— Мабуть, ти маєш рацію, — на блідому обличчі Дюро з'явилася не дуже впевнена усмішка. — А тепер розкажи мені, як тобі тут, удома?

— Усе відмінно! Я твоєму батькові багато чим зобов'язаний.

— Правильно, батько дуже старався, а Ольга допомогла йому досягти всього того, що ти нині маєш.

— Хіба вона, така поважна пані, продовжує займатися господарством?

— Ольга — поважна пані? Я так не вважаю, просто вона правильно зрозуміла значення слова «слу-

жити». Але навіть я кажу тобі про це? Невдовзі ти сам усе побачиш.

— А тебе не цікавить моя думка про зміни, що з нею відбулися?

— Зміни? Це правда. Ми забули те невиховане, затуркане дитя, яке так несподівано з'явилося одного дня в цьому домі. Ми звикли бачити в ній нашу сестру і любити її такою, якою створив її наш Небесний Батько. Тобі вона здається незвичайною?

— Ти дотримав свого слова і виконав обіцянку. Я змушений визнати, що помилявся, і тоді на кораблі не прислухався до твоїх слів. Ольга була просто підлітком, а тепер перетворилася на чудову жінку. Але признайся, що ти наполегливо опікувався її вихованням.

— Так, брате. Спочатку я робив це для тебе, потім для себе, тому що це вносило різноманітність у моє сумне життя, а потім, коли я зрозумів її справжню сутність, опікувався нею для неї самої і, нарешті, для Господа, Якому я хотів подарувати вірну ученицю. І це, мабуть, було найкраще. Повір, мало хто з учителів домагався таких блискучих результатів, як я. Звичайно, не тільки моє виховання перетворило її на таке миле створіння. Мені допомогли в цьому дві жінки, яким пощастило надати чарівності її чуйному, недосвідченому серцю. Проте ні вони, ні я нічого б не досягли, якби не Христос, Котрий був для неї Вчителем і Другом.

— І чим вона віддячила тобі за твої старання? — запитав Михайло з легкою іронією.

— Вона — мені? Мій дорогий друже, в жодного хворого не було милосерднішої і вірнішої сестри, як у мене. Без її вміння і постійного піклування ти навряд чи застав би мене живим. Ось побачиш, коли вона повернеться сюди, то принесе мого плаща, якого я забув. А ось і вона... Ну що, я не помилився?

Молода жінка тримала в руках плаща.

— Дюро, ти забув свого плаща, а повітря вже сире і прохолодне, — сказала вона, і голос її був сповнений ніжності люблячої сестри.

Михайло відчув, як серце стислося від неприємного відчуття задрощів. Безперечно, Дюро заслуговує на любов, а за що Ользі бути вдячною чоловікові, якщо він не зробив жодного кроку їй назустріч. У передпокої лікарні вони розпрощалися. Михайло з Дюро піднялись нагору, а Ольга затрималася на першому поверсі. Коли Дюро показував гостю приймальню для хворих, усі пацієнти шанобливо привітали лікаря. Було помітно, що його тут любили і поважали.

Потім Дюро повів друга в приміщення, де було розташовано аптеку.

— Ось це — володіння Ольги. Вона чудовий фармацевт і в лабораторії працює краще за мене. Нещодавно вони з Рут їздили по лікарські рослини в Татри. Адже Рут за освітою ботанік і навіть з Італії,

де ми провели кілька місяців, вона привезла деякі рідкісні види.

— І Ольга їздила з вами в Італію?

— Звичайно.

— Невже баронеса так її цінує?

— Вона любить її, як любила рідну дочку, яку Бог кілька років тому забрав у неї. Дивлячись на Ольгу, вона радіє разом із нами. Нам із баронесою небагато залишилось часу на землі. Її, як і мене, утримують тут лише молитви люблячих друзів. Хоча моє здоров'я не порівняти зі здоров'ям баронеси, нас об'єднує радість, що Ольга буде гарною заміною, коли ми підемо із життя. Вона справжня трудівниця. Знаєш, Михайле, я щасливий, що ти повернувся християнином. Ти не станеш в Ольги на перешкоді. Я вірив у це і сподівався, що саме так усе і буде.

— Ти маєш рацію. Я не заважатиму їй, а хочу, навпаки, допомагати. Я бачу: вона стала самостійною. Повернувши їй борг, я негайно подам на розлучення.

— Михайле, ти кажеш про це як християнин?

— У таких випадках брат і сестра не поєднані.

— Так, якщо на її місці була б невіруюча.

Михайло знітився. Його погляд зупинився і зосередився на якійсь, тільки йому відомій, цятці у просторі.

— Хочу тільки зауважити, що гріх — причина нашого шлюбного союзу.

— Так, але Христос може поновити ваш союз і освятити його. Ви все ще сторонитесь одне одного.

— Ми ніколи не зможемо зріднитися.

— Розлучитися можна завжди. Але спочатку ви маєте чесно спробувати краще пізнати одне одного.

Поки Дюро оглядав на першому поверсі важкохворого, а Ольга в аптеці готувала ліки, Михайло сидів у кріслі, глибоко замислившись. Потім вони провели гостя до дверей, і він залишився сам на сам зі своїми невеселими роздумами.

Розділ 9

Над Дунаєм панувала чудова літня ніч. Зірки відбивались у воді могутньої ріки, яка стрімким потоком бігла до Чорного моря. На березі під густими кронами дерев занепокоєно ходила молода жінка. Здавалося, вона нічого не помічала навкруги. На її обличчі відбивалася велика внутрішня боротьба. Що ж діялося в її схвилюваній душі?

— Господи Ісусе! — благала вона, притискаючи до грудей складені руки. — Дай мені відповідь, дай мені відповідь! — Вона сіла на камінь і задивилася на хвилі, залиті срібним місячним сяйвом.

— До цього дня я так чітко бачила свій шлях, своє завдання, — продовжувала вона молитву, — а тепер що попереду — зовсім незрозуміло. Я не знаю,

де починається і де закінчується моє почуття обов'язку. О Господи, вкажи мені шлях!

Біля її ніг тихенько перекочувалися хвилі, на березі нескінченно шепотіли дерева, і ці звуки нагадували пісню:

«Нічого не бійся! Я завжди, де ти,
На шляху тернистим світоч я тобі.
Промінь мій розвіє страхи темноти,
Бо за все на світі найдорожча ти». Хай погаснуть зорі, сонце не зійде,
Тільки моя пісня лине, не умре:
«У скорботі дав Ти радість і спокій,
Ти — мій Бог, і Ти є той Розрадник мій». Коли шлях печальний, стукає біда,
Його голос чую, Він не покида.
Тож на небі буду я співать хвалу,
Що мене не кинув, поборов пільму.
І мені ніколи не бути вже самій,
Бо завжди зі мною Бог — Спаситель мій!

Буває мить, коли здається, що тільки смерть може принести спасіння і звільнення. Хоч якими важкими були для Ольги роки цілеспрямованого навчання і напруженої праці, вони пролетіли непомітно. Подібно до квітки, що знемагає від спраги, її самотнє серце відкрилося життєдайній волозі і світлу вічного сонця. Велике щастя, яке приносить віра в

Ісуса Христа, осяяло все її життя, і її душа навчилася пробачати. Ольга Годоліч вважала, що забула, яко-го жорстокого удару завдав їй чоловік, покинувши її саму в темноті й безвиході.

Озираючись тепер на минуле, вона спромоглася знайти всьому виправдання. Вона й справді була такою, якою її бачив Михайло. Лише Ісус Христос і Його послідовники, в серцях котрих жила любов, допомогли їй піднятися і зробили її корисною для людей. Ольга думала, що все простила і про все забула. Але раптом чітко зрозуміла, що іще не загоїлась її рана. У її пам'яті повільно оживало минуле. Немовби тільки сьогодні її, осиротілу й сумну, вели із цвинтаря, від зовсім свіжої могили матері. Потім у серці зародилася надія, що і для неї, сироти, зажевріє нове домашнє вогнище. Колись вона мріяла присвятити все своє життя служінню Годолічам. О, як вона хотіла віддячити їм за любов і бажання прийняти її у свою родину. Як затріпотіло її серце, коли вона вперше побачила Михайла! Молодий красень перевершив усі її сподівання і заволодів дівочими мріями.

А потім його від'їзд! Як гірко про це згадувати! З новою силою спалахнули роками стримувані почуття. Чоловік, який сьогодні стояв перед нею, здавався їй зовсім чужим. У її серці не виникло до нього ні найменшої симпатії. Так, він був їй чужий, більшою мірою чужий, як ті, хворі в лікарні, які так потребували її допомоги.

Якось, бажаючи виправдати племінника, дядько Тихий розкрив таємницю, яка так мучила її, і розповів, чому Михайло оженився з нею. Лише на мить вона побачила його у вигідному світлі: він був готовий пожертвувати собою заради батька. Однак, поміркувавши, вона з боєм визнала, що їй, голодній, замість хліба він хотів подати камінь, замість кохання — золото. І вона твердо вирішила ніколи не приймати від нього грошей, заради яких він покинув її і подався далеко від рідної домівки. Їй не потрібні гроші, здобуті його працею. Якщо жертва племінника заспокоїла сумління нещасного дядька, то це було важливо на той час, і тільки. Дізнавшись від Дюро про наміри Михайла повернутися, вона спромоглась улаштувати свої справи так, щоб їй не довелося переступати поріг замку. Як завідувачці аптеки їй не виплачували зарплатню, і вона задовольнялася тим, що одержувала їжу і одяг. Але останніми роками в неї з'явилося невеличке джерело прибутку: вона добре варила варення і готувала смачні фруктові соки. Куховарка дала їй адреси кількох крамниць, які охоче купували її продукцію. Дядько Тихий їй не заважав, і вона не тільки відшкодувала свої збитки, а й потроху стала відкладати гроші для подорожей.

З того часу як Ольга дізналася, чиї гроші одержувала в Годолічів, вона не взяла ні копійки. Лише дядько Тихий знав, що призначені їй відсотки вит-

рачалися на благоустрій замку, на утримування саду і на ведення домашнього господарства. Він не перешкодив Ользі, і її праця давала Михайлові можливість скоріше повернутися на батьківщину, а його маєтку — процвітати на подив усім сусідам.

За шість років перебування на чужині Михайло не втратив, а навіть збільшив свої статки. І якщо гроші були для нього найдорожчими, якщо ними він хотів відшкодувати те, чого сам неспроможний був дати, то нехай і залишається зі своїми грішми. Такі думки час від часу з'являлися в Ольги. Тількино вона згадувала, що, будучи дружиною, має повернутися до нього, вона відганяла від себе цю думку, як щось жахливе. Він хотів жити заради грошей, вона ж — заради Христа і своїх ближніх. Михайло був чужим для неї, і вона була йому бридка. У них ніколи не було подружніх стосунків. Цей шлюб він міг легко розірвати. Він, багатій і красень Годоліч, міг вибрати рівню собі серед багатьох жінок. А вона бажала виконувати лише те, чого прагнув від неї Господь.

Так думала вона колись. А тепер? Де ти, така жадана воля? Михайло повернувся, але це був не той світський Михайло, який не знав Бога. Ні, за його власними словами, він прийняв віру в Ісуса Христа. А розлучення між дітьми Божими зганьбить ім'я Христа. Тут, у цих місцях, багато одиноких жінок, яких обтяжує самотнє життя.

— Дорогий Господи, я ніколи не зможу належати йому, ніколи! Ти знаєш, що не зможу!

Голова її схилилася на груди. Золотаве волосся розсипалося і впало на обличчя. Чи могла вона прийняти таке самозречення з його боку? Вона пригадувала, як біля труни батька, коли вона поклала свою руку йому на плече, він здригнувся і був ладний скинути її, як щось мерзенне та гидке. Ні, такої жертви вона не могла прийняти. Звичайно, тепер вона не була незугарною, і тим більше бридкою, але й красунею теж не стала. Через деякий час вона почне старіти. А Михайло цінував у людях понад усе зовнішність. Безперечно, вона навчилася зі смаком одягатись, має гарні манери, але її внутрішній світ він оцінити не міг.

Хто б розрадив її? «Дружина належить чоловікові...» Ні! Тільки не це!

— Ольго, люба сестричко! — почула вона раптом поруч із собою. Підвівши сумні очі, вона поглянула в бліде, майже прозоре обличчя, на якому відбивалося світло Христової любові. — Ольго, не дивись на хвилі, дивись на Христа! З Ним ти будеш ходити по хвилях, наче по тверді. Не бійся, тільки віруй.

— Ах, Дюро!

Сльози полегшення ринули потоком. Лікар дав їй виплакатися. Раптом Ольга схопилася:

— Дюро, що ти робиш тут у такий час?

— Я не міг заснути від щастя і помітив, що у твоїй кімнаті темно, тому прийшов сюди. Серце мені підказало, де шукати тебе.

— Яке щастя заважало тобі заснути?

— Хіба це не щастя, коли ми стільки молилися за доброго друга і Бог почув нас?

Ольга зашарілася по самісінькі кінчики вух, і серце її стислося. Яка вона християнка? Вона навіть не раділа, що Господь почув її молитви. Вони, мабуть, були не такі щиросердні, як молитви її друзів.

— Ольго, залиши минуле там, де залишив його Спаситель. Він сказав: «Ось нове все творю!»⁴ Віддай своє теперішнє і майбутнє в Його пробиті руки, і Він поведе тебе.

— Цього я і хочу, Дюро, повір мені. Тільки скажи, що мені тепер робити?

— Тепер? Повернися до своєї кімнати, у молитві віддай усе Доброму Пастирю.

— А завтра?

— Як звичайно, ставай до роботи, видай сестрам ліки, а потім іди до маєтку Годолічів, щоб навести порядок.

— Але не залишатися там?

— Звісно, ні, до повернення пані Замойської.

— А потім?

⁴ Об'явлення 21:5.

— Далі Господь відає. Він каже: «Отож, не журіться про завтрашній день, — бо завтра за себе само поклопочеться. Кожний день має досить своєї турботи!»⁵

— Дякую тобі, Дюро, що ти мене втішив і дав добру пораду.

Вона потисла його руку і пішла, але невдовзі повернулася.

— Не залишайся, будь ласка, тут, адже зараз повітря сире та прохолодне.

— Сьогодні чудова ніч. Такою, мабуть, була ніч, яку наш Спаситель провів у молитовному спілкуванні зі Своїм Батьком. Ольго, ти пам'ятаєш, як ми одного зимового дня вперше переступили поріг дому в Орлиці. Тоді зима була і в наших серцях, там було холодно, темно і порожньо. Як із того часу все перемінилося! Тепер ми з радістю співаємо:

Я знаю, так, я знаю:
Живий Спаситель мій,
І з ним я набуваю
Дар щастя неземний.
Я знаю, Хто в хвилини
І відчаю, і бід
Мені дає спасіння,
Пораду і привіт.

⁵ Матвія 6:34.

Як я втрачаю силу
Під тягарем життя,
Він повертає віру
В духовний плин буття.
Я знаю, що із тліну
По смерті живу
І перед Ним я голову
Із радістю схилю.

Подумай тільки, як можна позбутися такого щастя, цього скарбу?!

— Втратити Христа?! — вигукнула вона. — Цього я не пережила б. Усе можна втратити, тільки не Його!

— Уяви собі, Ольго, що Господь наділив тебе сліпучою вродою. Ти приїдеш у маєток Годолічів і зачаровуєш Михайла. Він «заплутується» в твоєму чудовому золотавому волоссі, і в його серці спалахує до тебе палке кохання. Гарний та обдарований, він стає твоїм ідолом, перед яким ти відчуваєш себе нікчемою. Він, звичайно, нікуди не від'їжджає, і ти, замість того щоб розвиватися, стоїш усе на тій же сходинці. Ти — обдарована, але затуркана та обмежена — тепер оточена незвичним для себе багатством. Через рік-другий ти стаєш матір'ю і невдовзі розумієш, що через брак належного виховання твоя дитина чужа для тебе. Жоден із вас двох не запитає в дурмані спустошеного життя і про Христа і про спа-

сіння. Після шести років гірких розчарувань ти перетворюєшся на жінку з серцем, сповненим болю та смутку, на жінку без кохання, позбавлену вічного миру. Якщо ти уявиш собі все це, то мені здається, не знайдеш приводу для сліз. Вам обом треба сказати: «Господь — то частина спадку мого та чаші моєї, Ти долю мою підпираєш! Частки припали для мене в хороших місцях, і гарна для мене спадщина моя!»⁶

Сьогодні ви перебуваєте біля витоку життя. Останні роки були лише підготовкою. І якщо раніше ваше життя було важким і тривожним, то відтепер воно буде щасливим, бо ваше щастя у Христі і ваше життя із Христом сховане в Господі. Я розумію, що ти не можеш кохати Михайла так, як дружина повинна кохати свого чоловіка. Він розтоптав паросток твого кохання. Але покохай його як відроджену людину, спасіння якої, як і наше, викуплено смертю Христа. Покохай його так, як з першого дня полюбила мене — любов'ю сестри. Знаю, що до цієї любові ти прийшла через співчуття, адже я не заподіяв тобі лиха.

— Ти полюбив мене як брат, — перебила Ольга Дюро. — Богові й тобі я зобов'язана всім у моєму житті. Нехай винагородить тебе Господь! Ти й зараз мене заспокоїв. Так, мені випала чудова доля, і я не маю причин для сліз. Ти ніколи більше не побачиш

⁶ Псалми 16:5,6.

мене в сльозах. Вірю, що Господь усе владнає. Відтепер я завжди буду дякувати за те, що можу бути спасінням для Михайла, хоча він і принизив мене.

— Дякую тобі, Ольго, за ці слова. Тепер я щасливий.

— Чи можна мені запитати в тебе?

— Так, сестричко.

— Чому ти сказав, що тієї зими в тебе на серці були холод і порожнеча? Хіба Господь — це вічне Сонце правди — тоді ще не був у твоєму серці?

— Мене Господь теж вів важкими шляхами, — відповів Дюро. — Мені довелося розпрощатися з мрією про сімейне щастя. Єдиною втіхою для мене було те, що дівчина, яка була мені дорожчою за життя, не підозрювала про моє кохання, тільки так вона могла стати щасливою нареченою іншого. У твоїх очах я бачу смуток. Не треба журитися. Я мав великий біль, але я знайшов розраду в Ісусі. А тепер ми обоє повинні поховати минуле там, де йому місце.

Лікар зняв капелюха, склав руки і в щирій молитві передав Ольгу і себе в руки Господа, Який утішав їх і вів до мети.

Як часто людина навіть не здогадується, що на неї чекає, коли з нетерпінням і радістю поспішає додому. Не встиг Михайло Годоліч звикнути до рідної домівки, як його звалила підступна малярія. Цього разу напад був найсильнішим за всі, яких йому до-

велосся зазнати в Бразилії. Хвороба завжди обтяжує, і від неї швидко не позбавишся. Перші два дні Михайло намагався не піддатися хворобі, але третього дня, коли він був у Дюро, захворів остаточно. Йому довелося лягти в ліжко, і кілька днів його мучила лихоманка. Михайло навіть не знав, що його лікували ті руки, дотики яких раніше були йому такими відразливими.

Нарешті лихоманка минула, але слабкість була настільки великою, що він не міг рухатись. У такий час краще тому хворому, чиї страждання хтось намагається полегшити. Михайло повинен був визнати, що ніколи в нього на душі не було так спокійно, як із Дюро та його друзями. Рут Морган співала йому і грала на роялі. Ольга читала книжки і, на його прохання, розповідала про свої подорожі по Шотландії, Англії та Італії. А мандрі в Татрах вона змалювала так гарно, що мимоволі пробудила в Михайлові бажання відвідати ті куточки його батьківщини, де він ще не бував. Дядько Тихий приходив кожного дня і доповідав йому про впровадження нових проектів, про доставку машин, які були замовлені напередодні, і про приїзд майстрів.

Бувало, що Михайло залишався сам, і тоді він переглядав бухгалтерські книги, які, на його прохання, приносив дядько, і підраховував прибутки та видатки. Іноді його обличчя ставало похмурим і задумливим. Якось за такими підрахунками його застав пан Тихий.

— Як добре, що ти прийшов! — вигукнув хворий, — ти маєш допомогти мені розгадати одну загадку.

— Із задоволенням, тільки скажи, як ти себе почуваш?

— Маю надію, що мене незабаром звільнять із цього полону.

— Не будь невдячним, — жартівливо насварив його дядько. — Хвороба могла б затягтися або дати важкі ускладнення. Чи вважаєш, що близькі люди зробили не все, щоб ти якомога скоріше одужав і став на ноги?

— Ні, я так не думаю, — заперечив Михайло серйозно. — Але надмірна доброта пригнічує, якщо немає можливості відповісти тим же. Однак обличчя це. Скажи краще, дядьку, чому в рахунках за два роки не видно видатків на подорожування Ольги та на її особисті потреби?

Дядько Тихий знітився.

— Відповідай, усе сплачувала баронеса?

— Ні, Михайле, Ольга сама за все платила.

І тепер дядькові нічого не залишалося, як признатися племінникові, що Ольга, дізнавшись про причину його від'їзду в Бразилію, жодної копійки більше не брала з маєтку Годолічів і навіть відсотки, що належали їй на законних підставах, витрчала на господарювання. Завдяки цьому утримувався маєток, а його власникові було надано

можливість дострокового повернення додому.

Дядько й не підозрював, яка хвиля почуттів здійнялась у душі Михайла.

— Що з тобою? — запитав він злякано, нахилившись до племінника.

— Ти ще запитуєш? — простогнав той. — Навіщо ти розповів їй про гріх мого батька? Навіщо ти зневажив посмертну пам'ять про нього?

— Вона християнка, Михайле. Ольга не засудила твого батька, а глибоко поспівчувала йому, — заперечив старий. — Вона подякувала мені за це признание і з того часу прикрашала могилу твого батька квітами. Вона цінує, що він хотів довести їй свою любов і повернути борг.

Розмова урвалася, коли прийшов лікар. Він повідомив, що пані Морган має намір поїхати зустрічати баронесу. Слідом за лікарем зайшла Ольга, щоб попрощатися.

— Сподіваюся, що пан Годоліч зустріне мою шановну покровительку вже на ногах. Господь почув наші молитви.

— Дозвольте від усього серця подякувати за добре ставлення до мене, якого я не заслуговую, — відповів Михайло і поцілував її маленьку, витончену руку.

— Ви його давно заслужили, пане Годоліч!

— Чим же, можна запитати?

— Хіба ви не читали: «Поправді кажу вам: що

тільки вчинили ви одному з найменших братів Моїх цих, — те Мені ви вчинили»⁷.

— Ну, якщо ви так вважаєте, то, звичайно...

У кімнаті запанувала тиша. Чоловіки до самих дверей проводили поглядом струнку постать молодої жінки.

— Прекрасна душа, — зазначив старий.

«Справді, — подумки погодився Михайло. — Але за такого світосприймання людина вже нічого не прагне набувати чи вимагати. Вона все робить для Христа і тільки для Нього. Чого, власне, мені треба? Ольга також дбає про мене лише заради Христа. А це ж єдино правильна думка. Між нами ніколи не було і не буде ніякого зв'язку. Сьогодні, коли вона все знає, цей зв'язок став узагалі неможливим. Усі дії Ольги свідчать про одне: вона хоче виглядати взірцем недосяжної християнської досконалості. Чим вище вона піднімається в моїх очах, тим нижче мені доведеться опуститися в її думках. Так, вона подбала про моє повернення, вона не хотіла бути мені зобов'язаною і віддала перевагу роботі, щоб забезпечити себе, хоча могла б жити як звичайна заможна пані. За останні два роки вона повернула з відсотками все, що одержала від маєтку Годолічів, і це посприяло його процвітанню. Дуже хотілось би знати, яким вона бачить своє майбутнє. Якщо вона

⁷ Матвія 25:40.

поділяє думки Дюро, то про розлучення вона не думає. Не збирається ж вона бути моєю дружиною і при цьому залишатися завідувачкою аптеки? Цікаво, що вона робитиме з тими сорока тисячами, які я їй вручу?» — так розмірковував гордий Годоліч, відчуваючи при цьому десь у глибині душі незадоволення собою.

Поява лікаря відволікла його від роздумів.

— Як довго ти будеш тримати мене в полоні, Дюро?

— До кінця тижня, друже! — усміхаючись, привітно відповів лікар. — Але не раджу тобі одразу повертатися додому. Спочатку побувай у горах — Карпатах, Татрах. Ти ще так мало знаєш свою батьківщину.

— Хіба тепер, перед жнивами, є час для захоплюючих подорожей?

— Я відповім так: якщо ти не хочеш через тиждень знову злягти і прохворіти до осені, то краще тепер одужуй як слід. За кілька тижнів ти повернешся зміцнілим і здоровим. А тут на час збирання врожаю тебе хтось замінить. Як ти вважаєш, батьку? — звернувся Дюро до старого Тихого.

— Ти маєш рацію, синку. Я гадаю, що шість років ми добре похазяйнували, і тепер мені саме час на спокій, хіба не так, Михайле?

— Про що ти кажеш, дядьку! Та я з тобою не розлучатимусь до самої смерті. Я багато чим тобі

зобов'язаний і готовий слухатися в усьому, тільки відпусти мене до приїзду баронеси.

— Це неможливо, вона вже завтра буде тут. А чим може завадити тобі ця добра жінка?

— Ця пані, мабуть, дуже «гарної» думки про мене, адже вона Ольжина старша подруга, — відповів Михайло із саркастичною посмішкою.

— Ти роздратований, Михайле, і тобі зараз краще побути на самоті.

Дядько Тихий попрощався і вийшов. Дюро, провівши батька, повернувся до Михайла:

— Ти можеш ненадовго вийти на балкон і подихати свіжим повітрям. Я допоможу тобі одягнутися.

Незабаром Годоліч сидів у зручному кріслі на балконі. Навкруги панувала тиша. Сонце, що сідало за обрій, вкрило золотавим сяйвом лани та ліси. Михайло задумливо дивився на захід сонця, він думав про своє життя, котре, як він гадав, минає так само швидко, як світло дня поступається вечірнім сутінкам. Так, без доброти лікаря і самовідданості сестер його життя могло б згаснути, і він пішов би у вічність. Йому довелося б звітувати про своє життя перед престолом Христа. Якими були прожиті роки? Уперше він відчув, що жив до сьогодні тільки для себе самого. Знову ці сумні думки! Раптом із відчиненого вікна долинула музика. Хтось грав на роялі, та ще й як грав! Музика немовби виходила з пере-

повненого коханням серця. Хто міг так грати? Рут не було вдома. Може, хтось із пацієнтів був музикантом? Мелодія урвалася, і запанувала тиша. Але ось пролунали ще натхненніші звуки, і останній акорд пролунав як могутнє «Амінь».

Молодий Годоліч так поринув у свої думки, що не одразу почув над собою:

— Михайле, ти вже вийшов на повітря? Слава Господу!

Мимоволі він простяг руку назустріч цьому світлому видінню:

— Ольго, добрий вечір! Як бачиш, Дюро ненадовго випустив мене на балкон.

Ольга, взявши руку Михайла у свою, сіла на стілець поруч із ним.

— Господь добрий, — сказала вона щиро. — Він почув наші молитви і повернув тобі здоров'я.

— Ти також молилася за мене?

Вона подивилась йому в очі, і її погляд збентежив його.

— Адже в тебе недостатньо причин молитися за мене, — невпевнено промовив він.

— Скоріше, в мене бракує причин не молитися за тебе, хвору людину, особливо якщо ти дитя Боже. Ти ж знаєш, коли страждає один, то страждають усі.

Він подивився на неї. Яка вона ніжна, привітна, як невимушено, по-сестринськи сіла поруч із ним, немовби він її ніколи не ображав і не принижував.

— Чим викликана така радість? — вихопилося в нього.

— Не дивуйся, Михайле. Дитя завжди радіє поверненню мами.

— Ти вважаєш пані Замойську матір'ю?

— У мене їх дві. Моя рідна добра матінка дала мені земне життя, а завдяки іншій Бог подарував мені духовне життя. Як моя матуся піклувалася про мій тілесний розвиток, так пані Замойська словом та прикладом і передусім молитвою пробудила мене до духовного життя. Я була такою неосвіченою, нерозумною, спустошеною. Тільки маючи Божу любов, вона змогла полюбити таку недосконалу істоту, як я, і виховувати її з таким терпінням.

Погляд Ольги спрямувався вгору, в небо, забарвлене променями вечірньої зорі. Вона, мабуть, забула, що розмовляє з Михайлом. Сидячи перед ним на низенькому стільці, з розсипаним по плечах золотавим волоссям, вона була незрівнянна. Михайлові раптом пригадалося минуле. Можливо, тому що вона сама так легко вела мову про це. Він пригадав ту хвилину, коли побачив Ольгу, що сиділа, як тепер, але тоді вона була в пом'ятій фаті та у вінку, який ледве тримався на голові. Неможливо було повірити, що те незграбне створіння і ця жінка — одна й та ж особа. «Проте, — розмірковував він, зачарований вечірньою тишею, — вона моя дружина». Несподівано для нього почуття захвату охопило його

серце. Йому захотілося розкрити обійми і притиснути до себе цей стрункий стан, цю милу голівку. І він міг би це зробити, адже перед людьми і Богом вона належала йому...

Але насправді все було не так. Михайло крадькома подивився на прекрасне обличчя Ольги, на її виразні уста, і ним оволоділо незнане досі бажання поцілувати її. У цей момент Ольга подивилась на нього, і він знітився.

— Вибач, — сказала вона, — я трохи замріялась. Однак тобі вже час повертатися в кімнату, стає прохолодно. Для першого разу достатньо трохи побути на свіжому повітрі.

Вона привітно усміхнулась, але він знову відчув укол ревнощів.

— Тобі так заманулося повернути мене до моєї в'язниці, — додав він роздратовано. — Я ще хочу побути тут і не відчуваю холоду.

Вона підвелась і, нічого не кажучи, пішла, а через хвилину повернулася з ковдрою і пледом. Михайло не встиг заперечити, як вона закутала його ноги і накрила плечі.

— Вибач, — прошепотів він і взяв її маленьку руку. — Якої ти думки про мене?

— Я гадаю, що після хвороби ти ще трохи дратівливий, — вона з любов'ю подивилась на нього.

— Я тебе не образив?

— Ні.

— Тоді, будь ласка, залишися. Мені не хочеться бути тут самому, — додав він, немов намагаючись пом'якшити тільки-но сказані слова. — Ти не знаєш, хто перед твоїм приходом грав на роялі в кімнаті Дюро? Мабуть, якийсь музикант з-поміж ваших пацієнтів?

Михайло не дивився на Ольгу і тому не побачив її збентеження.

— Я знаю, хто грав, — відповіла вона просто. — Якщо тобі сподобалася ця музика, я подбаю, щоб ти почув її знову. Але вибач, мені треба йти. Треба зробити ще деякі розпорядження щодо вечері. Скажу, щоб тобі її принесли сюди.

Михайло не встиг і оглянутися, як опинився сам. Коли через чверть години сестра принесла йому вечерю, а потім прибрала зі столу, він усе ще в задумі сидів на балконі. Раптом його слух знову вловив ті акорди, які він уже чув сьогодні. Музика лунала гучніше і була такою ж хвилюючою, як і першого разу.

«Ні, я хочу знати, хто грає», — думав Михайло, але повіки його вже змикалися від утоми. Свіже повітря і музика зробили свою справу. Коли прийшов лікар, він знайшов свого пацієнта сплячим.

Минуло кілька днів. Знову був тихий теплий вечір. У невеличкій бесідці на березі Дунаю сиділа баронеса. Біля її ніг, поклавши голову їй на коліна, прилаштувалась Ольга Годоліч.

— Ось, моя люба матінко, всі мої тривоги і хвилювання останніх днів. Ти його бачила і говорила з ним. Порадь тепер, як мені бути далі.

— Як бути, дитя моє? — обличчя літньої жінки застигло у глибокій задумі. — Розповімо про це передусім Ісусові Христу.

— Матінко, тільки не проси мене йти до Михайла, повір... я не можу!

— Хіба він тебе кликав?

— Ні, він не сказав про це ні слова.

— Тоді заспокойся, дитя моє. Якщо на те буде воля Божа, Господь вкладе в його вуста і серце слова прохання, а доки вони не висловлені, ти не повинна йти до нього.

— Не повинна?! — Ольга поклала голову на коліна баронеси.

— Ольго, а ти простила його? — в голосі пані Замойської чулося хвилювання.

— Так, матінко. Я знаю, що все в руках Божих. І Він усе вчинить якнайкраще. Але як я можу тебе залишити? Ти така слабка... — Ольга зі сльозами на очах цілувала ніжні руки баронеси. — Залишити мої справи в лікарні, наших друзів, доброго Дюро, якому я так потрібна, і піти до цієї людини некоханою дружиною... Господь не може хотіти цього!

— Іноді нам щось здається неприпустимим, та, врешті-решт, ми маємо впевнитися, що іншого шляху немає. Але будь спокійна, я тебе ні на годину

раніше не віддам твоєму чоловікові. А тепер я хочу попросити тебе про дещо. Лікар сказав, що в понеділок він відправляє Михайла в Татри і, скоріше, сам буде супроводжувати його.

— Дюро? Це неможливо! Така подорож не для нього! Хіба Михайлові все ще потрібен лікар? Я вже знаю, про що ти хочеш мене попросити... Звичайно, я поїду. Не знаю, чи заміню я йому друга, але Ісус допоможе мені бути доброю до нього.

— Так, дитя моє. Значить, так тому й бути. А тепер усе скажемо Господу.

І, вставши на коліна, Ольга і баронеса в щирій молитві передали Богові всі свої турботи і тривоги.

Розділ 10

Ольго, це правда? — запитав лікар, зустрівши її вранці.

— Що, Дюро?

— Що ти хочеш супроводжувати Михайла в його подорожі?

— Так. Як ти вважаєш, він погодиться, щоб я поїхала замість тебе?

— Гадаю, що так. Але як ти наважилася на це?

— Ти ж знаєш, Дюро, що тобі ніяк не можна залишати пані Замойську саму, адже вона така слаба.

— Отже, ти пожертвувала собою?

— Ні, я тільки виявила трохи вдячності та любові!

— Нехай благословить тебе Господь, Ольго! І дай, Боже, щоб ти не пожалкувала. Може, сказати Михайлові про твоє рішення?

— Ні, дякую, скажу сама. Я зараз іду до нього за дорученням матінки.

Дюро подивився їй услід. «Господи, Ти бачиш, що Ольга жертвує собою, але вона має рацію: нашу благодійницю не можна тепер залишати саму».

— Доброго ранку! — почула Ольга голос Михайла.

— Доброго ранку! Ти вже тут? Це добре.

— А ти куди поспішаєш?

— До тебе. Пані Замойська запрошує тебе на другий сніданок. Після нього в нас година молитви. Приходь, будь ласка.

— Чи можна мені прийти в такому вбранні? — запитав він жартома.

— Людині, яка майже одужала, воно підійде, — усміхаючись, підтримала вона жарт. — У мене до тебе одне прохання, Михайле.

— До мене? — перепитав він здивовано, намагаючись приховати хвилювання. — Я охоче виконаю його, якщо тільки зможу.

— Зможеш, але це вимагатиме від тебе певних зусиль.

— Мій обов'язок надто великий, і я з радістю виконаю будь-яке твоє прохання, — відповів він, уклонившись.

— Михайле, пані Замойська дуже хвора. Дюро постійно має бути поруч із нею, але він хоче їхати з тобою в Татри. Хвала Богові, що ти вже можеш обходитись без лікаря, а за тобою зможу доглядати я, коли ти погодишся взяти мене з собою.

— Ольго, ти справді готова поїхати зі мною? — почервонівши, він стояв і не смів подивитись їй в очі.

— Так, якщо зможу бути тобі корисною.

— Твоє почуття вдячності до пані Замойської дійсно безмежне. Учора я впевнився, що баронеса — шляхетна жінка і потребує допомоги Дюро. Та й заради нього самого я б не погодився, щоб він супроводжував мене. Адже його здоров'я може погіршитись у горах. До того ж не такий уже я егоїст і пестунчик, щоб у старої жінки забирати дочку, та ще в той момент, коли вона конче потребує її. Навіщо така жертва заради мене?

Михайло замовк, подивившись на зблідле обличчя Ольги.

— Сам ти не можеш їхати, — стримано відповіла Ольга. — У нас є пацієнт, пан Моров, який уже одужав і з задоволенням буде тебе супроводжувати. Він давно хотів побувати в Татрах.

— Ольго, зрозумій мене, будь ласка, правильно, — Михайло зупинився і заступив їй шлях. Їхні погляди зустрілися. — Я був би тобі вдячний, якби ти поїхала зі мною. Однак знаю, що не заслуговую на це. Тобі буде важко покинути все і вирушити в дорогу.

— Я живу із Христом і для Христа. Заради Нього я допомагаю ближнім і не думаю, що приношу себе в жертву.

Вони мовчки рушили далі. Перед дверима на веранду Михайло зупинився:

— Що мені тепер думати? Тебе образила моя нерішучість? Якщо ні, то прошу тебе поїхати зі мною!

Михайло зрозумів, що Ольга в замішанні, на якусь мить йому здалося, що зараз вона заперечливо похитає головою. Але замість цього вона торкнулася його простягнутої руки і не відняла своїх пальців, коли він притис їх до своїх вуст.

«Я живу із Христом і для Христа...» — ці слова молодій жінки Михайло згадував увесь тиждень їхнього спільного перебування в горах. Часто йому хотілося, щоб вона взагалі не вимовляла цих слів. Ольга дуже турботливо доглядала за ним, намагалася його розважити. Вона дарувала йому всю любов, на яку тільки здатне серце християнки. Але разом із тим вона зберігала дистанцію, і люди, які бачили їх разом, часто ламали голову над взаєминами цієї дивної пари. Як подружжя вони були надто стримані одне з одним, як розлучені — надто чемні та люб'язні. Недивно, що в Ольги час від часу запитували про самопочуття її хворого «брата». Зате Михайло бачив, якими захопленими поглядами молоді люди проводжали його дружину. Єдиною втіхою для нього було те, що Ольга нікого, крім нього, не помічала. Коли

Михайло відпочивав, вона насолоджувалася чарівністю рідного краю, збирала квіти і як могла допомагала навколишнім.

Вони зупинились у невеличкому курортному містечку Л., яке лежало біля підніжжя гір. Погода була чудова, і всі дні вони проводили на свіжому повітрі. Під час однієї з прогулянок Михайло ліг на траву, насолоджуючись сонцем, а Ольга сіла поблизу в затінку, щоб йому почитати. Опісля вона попрохала розповісти їй про Бразилію. Слухаючи, вона дивилась на гори і не помічала його погляду, спрямованого на неї. Михайло не зводив очей з її обличчя. Його так вразила своєрідна врода Ольги, що серце в нього стислося від невимовної туги. Він відчував, що за ці дні вони стали ближчими і ріднішими, і йому хотілося, щоб їхня подорож ніколи не закінчувалася. Він почував себе цілком здоровим, але не признався в цьому, боячись, що вона не буде вже піклуватися про нього і тоді між ними знову виникне відчуження.

Що ж змінилося? Раніше, коли вони тільки називалися чоловіком і жінкою, вони обоє ждали розлучення. Але тепер вони християни. Мабуть, Дюро правий: їхнє розлучення було б гріхом. Але жити так далі теж неможливо. Якби ж вона не сказала тих слів! Тепер Михайло постійно думав, що Ольга все чинить заради Христа. Скільки разів у нього самого виникала можливість на ділі чи хоча б на словах

відповісти на її турботу. А що він? Навіть не обговорив із нею питання про ті нещасті сорок тисяч!

Цієї миті Ольга озирнулась, їхні погляди зустрілися.

— Тобі щось треба? — запитала вона Михайла, трохи зніяковівши.

— Ольго, мене мучить одна справа, яку нам треба обговорити, — глибоко зітхнувши, промовив він. — За кілька днів до від'їзду в гори я проглянув усі рахунки нашого маєтку і зробив дуже невтішне відкриття.

— У рахунках? — здивовано запитала вона. — Я теж їх бачила і була вражена, в якому взірцевому стані утримуються вони в пана Тихого.

— Із цим я згоден. Але я не бачив записів твоїх видатків за два роки. Дядько мені пояснив, яким чином ти покривала свої особисті видатки і на що витрачала належні тобі відсотки. Я хочу знати, чому ти так учинила.

Ольга пильно подивилася в його спохмурніле обличчя.

— Я робила те, що вважала своїм обов'язком, і Господь допоміг мені в цьому.

— Ось як?! І що ж ти вважала своїм обов'язком? — запитав він холодно.

— Скоротити твоє добровільне заслання, в яке ти вирушив через мене. Ти приділяв таку велику увагу грошам, і мені не хотілося, щоб твоє бажання

повернути їх утримувало тебе довгі роки на чужині. Якби дядько Тихий мені раніше про все розповів, я, мабуть, змогла б зробити більше.

Михайло не міг стриматись і в гніві підхопився. Ольга звелася на ноги слідом за ним. Так вони стояли одне проти одного в цьому безлюдному місці, чітко розуміючи, що настав рішучий момент у їхньому житті.

— Я пожертвую всім, щоб захистити перед тобою честь мого батька, — гордо промовив він, схрестивши руки на грудях.

— Не будемо говорити про це, Михайле. Твого батька теж залишимо в спокої. Якби він знав Божу істину, як ми з тобою, він би так не вчинив. Він не встояв у спокусі і прирік нас обох, особливо тебе.

Її співчутливий голос музикою лився в його серце, і він пом'якшав.

— Проте, Ольго, твої батьки, можливо, не померли б так рано, якщо б не гріх мого батька.

— Це невідомо. Якби гріх був причиною ранньої смерті моїх батьків, значить, так розсудив Бог. Це не наша справа. Прошу, припинімо розмову, яка для тебе така прикра, а для мене дуже болюча. Про твого батька в мене залишились найкращі спогади. Я знаю, що він бажав мені добра, і мені не хочеться затьмарювати пам'ять про нього.

Михайло глибоко зітхнув:

— Тільки-но повернемося додому, я одразу ж віддам тобі банківські документи на твою частку, — гаряче почав він, але раптом затнувся.

Ольга стояла перед ним, як натягнута струна:

— Коли дядько запросив мене до вашого маєтку, я гадала, що він мені, сироті, хотів надати притулок. Я з радістю приїхала до вас і хотіла жити разом із вами, щоб служити вам. Але твій від'їзд відкрив мені очі, і я зрозуміла, що потрапила в чужу для мене родину, що зайва поміж вас. Не одразу я дізналася, що виявилась причиною твого раптового від'їзду за кордон, де ти змушений був найматися на важку роботу і зазнавати злигоднів. Якби я тільки здогадалася, що справа в поверненні цих тисяч, я б не одружилася з тобою. Хоч би якою нерозумною я була на той час, у мене вистачило б жіночої гідності, щоб не продатися за гроші!

— Ольго!.. — вигукнув він із жахом.

Його слова роз'ятрили в її серці ще свіжу рану, про яку він навіть не здогадувався.

— Дозволь мені договорити, Михайле, щоб раз і назавжди покінчити з цим, — вона глибоко зітхнула і продовжила: — Твоєму батькові стало легше від усвідомлення, що він поверне свій борг. За мить спокутування його гріха варто постраждати. Однак залишмо мого дядька в спокої. Він зробив тоді все що міг. А я, Михайле, роблю тепер єдине, що можу, — як порядна жінка і християнка, я повертаю ці тисячі

тому, кому вони належать, — тобі. Не мені залишив їх твій батько, для мене вони втратили будь-яку цінність після того, як я дізналася, що тобі довелося вирушити по них до Бразилії. Після шести важких років, які ти провів далеко від дому, я, приймаючи гроші, вважала б себе просто нечесною.

— А я кажу тобі, Ольго, що ти зобов'язана прийняти гроші, — знову скипів Михайло. — Мій батько залишив їх тобі, бо мав докори сумління за свою пожадливість. Адже я вирушив до Бразилії не для того, щоб заробити понад твої сорок тисяч, мова йшла про ті гроші, яких не вистачало до потрібної суми.

— Хоч би як там не було, але через ці тисячі я опинилась у вас, і вони були причиною твого від'їзду. Я знаю, що ти втік від мене, і анітрохи не дивуюсь... Облишмо цю розмову.

— Ми закінчимо її лише тоді, коли ти приймеш спадок! — вигукнув він. — Якої ж ти про мене думки, якщо гадаєш, що я залишу собі твою законну спадщину! Для чого ти намагаєшся виставити мене жалюгідною скнарою? Щоб гордовито підноситись наді мною в своїй досконалості?

Щоки молоді жінки то полум'яніли рум'янцем, то полотніли. Запанувала тиша.

— Вибач, я не хотіла тебе образати, — лагідно промовила вона після хвилинного мовчання. — Я ні над ким не хочу підноситися.

Ця лагідність обеззброїла Михайла.

— Отже, зробимо так: тільки-но ми повернемось додому, ти приймеш гроші і розпорядишся ними на власний розсуд.

Ольга мовчки взяла капелюшка і парасольку, потім подивилась на годинника.

— Час обідати, — ледве чутно промовила вона.

З того дня вони більше не торкалися цієї теми. Вона не починала розмову, а він не наважувався запитувати. Так вони прибули в Тренчанське Теплице, де на них чекав сюрприз. На бульварі їм зустрівся невеличкий гурт іноземців, з якими Ольга познайомилася ще в Італії. Жінки радісно щебетали, чоловіки були трохи стриманіші. Прислухаючись до їхньої розмови, Михайло зрозумів, що Ольга вирізняється серед усіх своєю освіченістю, і подумав про те, що в гонитві за грошима він багато що втратив. Це дуже вразило його самолюбство, і він вирішив після повернення додому негайно взятися за книжки.

Іноземці з щирою зацікавленістю розпитували про лікаря Дюро, і Михайло зрозумів, наскільки вони цінують і люблять його брата. Коли вся компанія сиділа за обіднім столом, у Михайлові заговорило бажання бути гостинним господарем, йому захотілося показати новим знайомим найкращі куточки своєї батьківщини, і він запросив усіх до себе в маєток. Михайло бачив, що найбільше зраділа Ольга його пропозиції. Усіх надихнула майбутня

зустріч із баронесою і Рут, і всі виказали бажання якнайскоріше побачити лікаря Дюро.

Після кількох приємних днів, проведених разом, іноземці попрощалися з подружжям Годолічів, домовившись про зустріч у їхньому маєтку.

Після від'їзду нових знайомих Михайло полегшено зітхнув. Можливо, йому хотілося самому насолоджуватися чарівністю природи або залишитись наодинці з Ольгою. Він не міг поскаржитися, що цими днями Ольга була недостатньо уважною до нього, але свою прихильність вона дарувала всім, і він завжди згадував її слова: «Я живу для Христа...»

Розділ 11

Уже починало сутеніти, але Михайлові хотілося ще трохи погуляти. Ольга не пішла з ним на прогулянку, а залишилася, щоб написати додому листа. Він, не поспішаючи, піднімався вгору, щоб усамітнитись, у той час як люди розважались унизу в парку. Найшовши лавку, він сів і поринув у роздуми.

«Який же я християнин, якщо мене обтяжує прагнення дружини повністю жити для Христа? — думав він. — Адже я так само, як Ольга та інші, повинен іти слідами Христа. Коли на одному із зібрань в Америці попросили підняти всіх, котрі бажають наслідувати Ісуса, я одразу ж підвівся і ніколи не

пожалкував про це. Однак у своєму повсякденному житті я не іду за Христом. Невже того, хто іде слідом за Ним, нічого не повинно цікавити? Ні любов до батьківщини, ні любов до родини? Але в такому разі життя на землі не мало б сенсу».

Перед його очима постала баронеса, Рут, Ольга, Дюро — усі вони любили одне одного. Однак Христа вони любили більше і дорожили Ним, це можна було зрозуміти з їхніх розмов, це проявлялося в справах. «Чому я не люблю Його так, як вони? Вони стверджують, що всім зобов'язані Ісусові, а в мене немає навіть усвідомлення тяжкості моєї провини. Знаю, що я грішник, і вірю, що Христос віддав Своє життя за мене, але мені ще не все зрозуміло. А чому? Можливо, я досі не знаю того, що треба знати? Я, власне, навіть не можу уявити собі Христа. Він для мене не такий реальний, як для них. Моя та їхня християнська віра дуже відрізняються».

Пригнічений цими думками, Михайло повертався додому. Раптом він зупинився. Неподалік на лавці сиділа Ольга, її руки лежали на розгорнутій сторінці, поруч із книжкою він побачив листа. Ольга не помічала Михайла, бо її погляд був спрямований удалечінь. По її щоках котилися сльози, весь її вигляд немовби промовляв: «О, якби в мене вирости крила!» Значить, ось такою вона була наодинці з собою, тужила за домом і, мабуть, полетіла б туди, коли б він її не стримував. Михайло стояв, уражений своїм

відкриттям. Він зрозумів, яким великим є її бажання виконати обов'язок!

— Ольго, що з тобою? — запитав він, нахилиючись до неї.

Вона здригнулася, почувши його голос, і мовчки простягла йому листа. Він сів поруч із нею на лавку і став читати. Листа було написано витонченим почерком Рут. Вона сповіщала про важку хворобу баронеси, про те, що їй потрібна операція, і просила молитися про її здоров'я. Наприкінці листа була дописка: «Коли ти повернешся до нас? Ми так сумуємо за тобою!»

Обличчя Михайла сполотніло. Яким же егоїстом він себе відчував! Адже він знав, що ця хвора жінка, яка виховала Ольгу, по-материнськи любила її, і, звичайно, нудьгувала в розлуці з нею. Він різко підвівся.

— Ольго, накажи прислузі вкласти речі, ми від'їжджаємо найближчим потягом.

Її обличчя засяяло від радості. Вона з такою вдячністю подивилася на нього, що він почервонів.

— Вибач, я не повинен був затримувати тебе тут настільки довго, — порушив він мовчання.

— Це було потрібно для зміцнення твого здоров'я, — заперечила вона. — Але тепер ми, хвала Богові, з чистим сумлінням можемо повернутися додому.

— Отже, ти на мене не сердишся? — дивлячись їй прямо у вічі, запитав він. — Невже твоє самопо-

жертвування — для мене? Я був упевнений, що ти робила все заради Христа, і, зізнаюсь, мені прикро було думати про це, — в голосі Михайла бриніло щире каяття. — Я перед тобою в боргу і ніколи не зможу тобі належно віддячити.

— Не кажи так! — вона поклала руку йому на плече. — Повір, я слугувала тобі з радістю. Я з задоволенням побувала з тобою в цих чудових місцях і провела тут безтурботні та дуже щасливі дні. Але ти сам бачиш, яке виникло становище. Тому я тобі дуже вдячна, що ми зараз повертаємося додому, і прошу тебе: дозволь мені цілком присвятити себе моїй дорогій баронесі, поки Господь іще залишає її в нас. Відпусти мене до неї, адже в маєтку ви справитесь і без мене, а коли я знову повернусь, то буду чесно виконувати свій обов'язок перед вами.

Цієї миті Михайлові захотілося крикнути: «Не треба, щоб ти слугувала мені з почуття обов'язку», — але цей крик могли почути навколишні. Мовчки вони вклали речі, і через деякий час потяг уже мчав їх до берегів Дунаю, а опісля пароплав ніс на хвилях до рідної домівки.

До цього часу Ольга доглядала за Михайлом, здоров'я якого вже не викликало ніяких побоювань. Але тепер він не дозволяв їй виявляти про нього турботу і сам по-рицарськи піклувався про неї. І як вправно він це робив! Жодній княгині, мабуть, не приділяли стільки уваги, скільки Михайло Ользі. І вона,

знаючи про його почуття обов'язку перед нею, приймала знаки його уваги.

Розділ 12

Їхня подорож підходила до кінця. Через годину вони мали бути вдома. Але раптом у серці молодої жінки з'явилося дивне передчуття: їй здавалося, що вони не застануть баронесу живою. Украй змучена цими думками, Ольга вийшла на палубу. Тут вона була сама і могла виплакати, щоб знайти полегшення в сльозах. А через лічені хвилини сталося те, що Михайло Годоліч досі вважав неможливим: він тримав в обіймах свою заплакану дружину.

— Не плач, — утішав він її незвичайно ласкаво, — повір, ти застанеш її живою. Вона ще буде розмовляти з тобою і дасть тобі своє благословення. Господь Ісус, Котрому ви так вірно служите, подарує вам цю зустріч.

Слова розради зціляли роз'ятрене серце Ольги. Поклавши голову на груди Михайла, вона поступово заспокоїлась. Її втішили його щирі слова і тепле почуття, яке йшло з глибин його серця. Колись Ольга так само вирушила на пароплаві до замку Годолічів. Давно це було. Тоді вона їхала до нареченого, на своє весілля, і мріяла про ту незабутню мить, коли її обійме молодий і вродливий наречений, фотокартку якого

дядько надіслав разом із пропозицією стати дружиною його сина. Їй здавалося, що полум'я, яке колись палахкотіло в її серці й яке дуже швидко згасло, ніколи не відродиться. Але тепер Ольга відчувала, що той вогник ще мерехтів, готовий розгорітися з новою силою.

Вона подивилась на свого розрадника і зустріла погляд його красивих очей, в яких уже не було й натяку на презирство. Ольга тонула в їхній глибині, слухаючи, як у настороженій тиші стукають два серця.

— Вибач мені, Ольго, за мою жорстокість, — порушив мовчання Михайло. — Я погано обійшовся з тобою, це так. Але ти, будь ласка, не дивуйся, адже тоді все було інакшим. Те, що зробили для тебе інші, повинен був зробити я, але я не був готовий до цього. Людина без Христа — мертве створіння, яке потонуло в гріхах. Інакше я не міг учинити. Спробуй мене зрозуміти і простити за бездушність, про яку мені зараз соромно згадувати.

Ольга почервоніла.

— Я охоче прощаю тебе і все розумію, — прошепотіла вона. — Я вдячна тобі за ці слова. Знаю, що і я не така, якою була раніше. Христос, мій Господь, підняв мене з праху. Він Сам перетворив мене внутрішньо і через людей змінив ззовні. Але як іще далеко мені до досконалості!

— Отже, ти більше не сердишся на мене? І не будеш мене уникати? Не думай, що я хочу відібрати

тебе в баронеси, ні! Тепер ми одразу поїдемо до неї, і ти можеш залишатися в неї стільки, скільки вважатимеш за потрібне. Але що потім?

— Потім я повернусь до тебе. Господь Ісус не допустив нашого розлучення. Спробуємо разом прославляти Його в нашому житті.

Пролунав довгий гудок пароплава, розмова урвалася. Михайло Годоліч розумів, що повинен заслужити кохання своєї дружини, але тепер у нього була впевненість, що вона не уникатиме його і готова бути поруч із ним як сестра. Коли він допомагав Ользі зійти по трапу, він відчував, що не зможе без неї жити, що тепер вона — його земне щастя.

В Орлиці вони застали всіх у глибокому смутку. Лікарі готувалися до важкої операції. Сама баронеса не упала у відчай і, як могла, всіх утішала. Вона немов ожила від радості, коли побачила свою улюбленицю. Усі були раді приїзду Годолічів.

Михайло теж відвідав хвору і був до сліз зворушений тим, що вона в такий важкий для неї час, потерпаючи від такого виснажливого болю, щиро зраділа, що він уже цілком здоровий. Баронеса попросила ненадовго залишити її наодинці з Михайлом. Коли всі вийшли з кімнати, вона промовила слабким голосом:

— Я ще не знаю, як вирішив Господь. Але якщо я помру, кохайте мою Ольгу. Адже вона кохала вас до весілля, до того, як ви згасили це щире її почуття.

Але якщо вона знову відчує тепло вашого серця, кохання спалахне в її душі з новою силою, і ви обоє будете щасливі.

— Я дуже кохаю Ольгу, визнаю свою провину перед нею і готовий зробити все, щоб повернути щастя, яким я погордував, — сказав він, ледве приховуючи сльози. — «У мене ще є надія і можливість бути щасливим...» — з радістю думав він.

Розділ 13

Бувають у житті дні, які не хотілося б пережити ще раз. Такі дні настали для мешканців Орлиці, і Михайло Годоліч найбільше не бажав їхнього повторення. Йому знову довелося впевнитись, що його християнське життя було недосконалим.

Баронесі зробили операцію. Обидві її підопічні завдяки Ісусові Христу, Який дав їм сили, не залишали її ні на секунду. Дюро, котрого не хотіли пускати до операційної через його слабке здоров'я, молився про баронесу. І коли вона опритомніла, то першим побачила його обличчя, що схилилося над нею. Тепер почалась важка боротьба за життя цієї чудової жінки, тому лікар Тихий не відходив від хворої. Усі зберігали спокій і молилися, чекали, надіялись, поклавши свої сподівання на добрий результат операції в Божі руки. Лише одного просили вони в Господа, аби баронеса опритомніла і вони могли з нею попро-

щатися. Михайло бачив, що всі дуже любили її, але розумів, що Христос був для них найдорожчим.

Щоб розвіяти важкі думки, він узяв Новий Заповіт і почав читати те місце, де апостол Павло, прибувши до Ефеса, застав там учнів, яких запитав: «Чи ви Духа Святого одержали, як увірували?» А вони відповіли: «Та ми навіть не чули, чи є Дух Святий!»⁸

Михайло кілька разів прочитав це місце. Мабуть, для апостола Павла було важливо, щоб учні не залишалися без Духа. І на душі в Михайла стало якось спокійно і затишно. Він зрозумів, що і він належить до тих людей, які не знали про Святого Духа, цим і відрізнялася його віра від християнської віри Ольги і Дюро. В Америці він сприйняв усе розумом, але серце було закритим для Святого Духа.

Жахлива ніч тривоги і боротьби за життя нарешті минула, і над ранок з'явився промінець надії. Господь дарував вірним друзям навіть більше, як вони насмілилися просити. Лікарі сказали, що за умови гарного догляду хвора зможе цілком одужати, адже їй було лише п'ятдесят років. Радість мешканців Орлиці була безмежною!

Михайло Годоліч прийняв рішення не залишатися в Орлиці, а повернутися до свого маєтку. Швидкими кроками він ішов алеєю до будинку баронеси і раптом побачив Ольгу, яка квапливо йшла йому на-

⁸ Дії 19:2.

зустріч. Ніколи він ще не бачив її такою щасливою. У її очах блищали сльози радості, обличчя сяяло.

— Ольго, баронеса опритомніла?! — вигукнув він і простяг до неї руки. Щаслива, вона кинулася в його обійми.

— Так, Михайле! Радуйся з нами! Наша любляча мати може сказати: «Не помру, але житиму, і буду звіщати про чини Господні!»⁹ Вона залишиться з нами, і тому я поспішала сповістити тобі цю радісну звістку. Ходімо, подивишся сам, як вона солодко спить.

— Дякую за гарну звістку!

У пориві радості Михайло притяг до себе Ольгу і поцілував. Вона ж, почервонівши, вивільнилася з його обіймів і пішла з ним поруч, спираючись на його лікоть. Життя в Орлиці пожвавилось: короткочасний смуток змінився нескінченною радістю.

Розділ 14

На ланах повним ходом ішло збирання врожаю, але Михайло щодня знаходив час, щоб відвідати Орлицю. Він був щасливий, коли допомагав виносити баронесу в парк і міг посидіти біля неї. Тільки їй він довірив свою духовну недосконалість, і саме вона змогла вказати йому на всю силу і повноту духовного багатства в Ісусі Христі

⁹ Псалми 118:17.

та на шлях до його досягнення. Однак він дуже повільно просувався вперед.

Протягом тих чотирьох тижнів, які минули з часу повернення з Татрів, Ольга лише два дні провела в замку Годолічів, саме тоді, коли туди прибули гості. Вона влаштувала їм урочисту зустріч. На бажання баронеси, до маєтку вирушили також Дюро і Рут. Потім вони запросили гостей до Орлиці. І хоча іноземці пробули з баронесою недовго, це перебування просвітлило їхні серця.

А Михайло несподівано дізнався, хто є тим музикантом, чия гра його так була вразила. Він не міг повірити, що цим музикантом є його кохана дружина Ольга. Тепер він іще більше захоплювався нею!

Так минуло літо і настала осінь. Але на розквітле щастя впала тінь, яка здавна ховалася десь поруч. Обличчя всіма поважаного і улюбленого лікаря Дюро ставало дедалі блідішим, хоча він ніколи не скаржився на своє здоров'я. Коли вечорами він сидів поміж друзями, вони відчували, що невдовзі йому призначено покинути цей світ. Тепер він намагався обідати в своїй кімнаті, а роботу організовував так, щоб ніхто не був залежним від нього. Навіть його пацієнти бачили, що земний шлях їхнього лікаря завершується.

Орлицю огорнув теплий осінній вечір. Дерев в яскравому строкатому вбранні були такі гарні, що неможливо було уявити, як вони поринуть у довгий

зимовий сон. Після денної праці друзі збиралися на веранді, звідки відкривався чудовий краєвид на Дунай і на барвистий осінній парк. Баронеса зручно відкинулася в своєму кріслі на подушки, які їй принесла Рут, і перебирала пальцями біляве волосся Ольги, котра примостилась біля її ніг. Інші півколом сиділи біля них. Лише крісло лікаря було незайняте. Сестри милосердя розповідали про те, як ідуть справи в лікарні. Потім Рут запропонувала заспівати, і всі радісно погодились. І невдовзі залунала чудова хвалебна пісня, яка полинула назустріч Дюро Тихому, котрий повільно спускався сходами. Лікар зупинився, притулившись до дерева, і став пильно вдивлятися в обличчя навколишніх. Його погляд зупинився на батькові, і тривога відбилася на його обличчі. Потім він перевів погляд на свого кузена і полегшено зітхнув. Іще не перестала лунати пісня, коли лікар опинився в колі дорогих йому людей. Вони доспівали пісню до кінця, і потім пані Замойська звернулася до всіх присутніх:

— Підійдіть ближче, друзі! Лікар Тихий зараз розповість нам щось зі Слова Божого, чи не так?

— Охоче, люба баронесо!

І на веранді залунав м'який голос лікаря: «Нехай серце вам не тривожиться! Віруйте в Бога, і в Мене віруйте! Багато осель у домі Мого Отця»¹⁰. Про ці

¹⁰ Івана 14:1,2.

оселі, про цю дивовижну Небесну батьківщину він говорив з такою вірою, що в серцях слухачів пробуджувалася туга за нею. Потім він говорив про незбагненну любов, яка там, у Небесах, готує батьківщину для врятованих душ. Особливо він відокремив слова: «Прийду знову». Він описував Прийдешнього з такою любов'ю, як це може зробити лише та людина, яка іде за Ісусом і добре Його знає. «Щоб ви були там, де Я», — це лунало тріумфом переможців, які перемогли кров'ю Агнця.

«Прийміть Христа для освячення, і ви приймете Святого Духа», — нещодавно говорила Михайлові баронеса Замойська. Тепер Христос через Слово Боже так наблизився до нього, що Михайло не міг не розкрити перед Ним своє серце. Христос увійшов у нього, і слава Господня сповнила серце Михайла. Він першим упав на коліна, коли закликали до молитви. Із другого берега Дунаю, із дзвіниці, долинув вечірній дзвін. Вітер шумів у кронах дерев. Акації сипали своє золоте листя до ніг Того, Хто прийшов, щоб вічно жити зі своїми.

— Я вдячна вам, любий пане Дюро, — сказала баронеса, — ви вказали нам шлях додому.

— Це шлях, яким я іду, любі мої. Мені здається, що я вже недовго буду тут. Тому дозвольте подякувати вам, шановна баронесо, за те, що ви вивели мене на шлях істини. Через вас Господь багато працював наді мною. А те, чого бракує, Він Сам покриє Своєю благодаттю.

Можна уявити собі, під яким впливом перебували всі після таких слів. На запитання батька, як він себе почуває, Дюро тільки посміхнувся:

— Не гірше, як звичайно. Хіба мої слова були для вас несподіваними? Адже це диво Господнє, що я так довго прожив. Коли я приїхав сюди, я думав, що не протягну й двох років, і от скільки Господь мені додав.

— Він і тепер може додати, якщо ми попросимо Його, — промовила Рут.

— Так, якщо на те буде Його воля.

Коли Михайло і дядько Тихий пішли додому, Ольга з Дюро зголосилися їх провести.

— Синку, любий, повертайся назад, — попросив батько, — тобі важко багато ходити.

— По дорозі набагато легше, батьку. Я лише трохи проведу вас.

— Тоді, можливо, зайдеш до нас? — запитав Михайло.

— Іншим разом, — сказала Ольга, — Дюро найкраще бути в своїй кімнаті.

— Ти маєш рацію. Ось ми і прийшли. Не забувайте: «Бо коли живемо — для Господа живемо, і коли вмираємо — для Господа вмираємо»¹¹.

— Дюро, друже! — вигукнув Михайло, міцно обійнявши брата. — Тільки-но баронеса тобі дя-

¹¹ Римлян 14:8.

кувала, тепер і я повинен подякувати. Нарешті я цілком належу Господу і по-справжньому прийняв Христа. Тепер я з вами, і Він завжди зі мною. І ти, дорогий брате, допоміг мені прийти до Ісуса. Я від усього серця дякую тобі за це!

— Хвала Богові! — щиро промовив Дюро. — Це найкраще, що я колись чув од тебе! Хай благословить тебе Господь Ісус!

Вони міцно обійнялися. В очах обох чоловіків заблищали сльози.

— Ольго, тепер ми нарешті цілковито зрозуміємо одне одного, — промовив Михайло, звернувшись до дружини.

— Так, Михайле! — радісно відповіла вона.

Через кілька хвилин два вірних друга, Дюро і Ольга, залишилися самі, і Дюро, усміхнувшись, запитав:

— Ольго, ти впізнаєш це місце?

— Ще б пак! Там іще й досі лежить уражене блискавкою дерево, де багато років тому сиділо нещасне покинуте створіння. Я була наче залякла від холоду пташка. А там стояв добрий ангел, який прийшов, щоб її зігріти.

— А там, Ольго, стояв добрий Пастир, Який шукав двох овечок, що загубилися.

— Дюро, як я можу тобі віддячити?!

— Ти дякуєш мені все життя, любя Ольга. Але саме завдяки тобі моє самотнє життя набуло краси

та сенсу. Нехай винагородить тебе Господь! Однак дозволь мені поставити тобі одне запитання: ти лише як сестра у Христі рада, що Михайло по-справжньому прийняв Ісуса, чи рада і як його дружина?

Лікар пильно подивився на Ольгу, і вона зрозуміла, що він готовий захистити друга.

— Знаєш, Дюро, це вже не той Михайло, — відповіла вона і сховала обличчя у своїх долонях.

— Я знаю, це новий Михайло. Ти все йому простила?

— Так, тієї ж миті, коли він попросив про це. Повір, між нами вже немає прірви.

— І якщо він тебе попросить назавжди залишитися з ним, ти погодишся?

— Я його кохаю, — прошепотіла вона ледь чутно.

— Хвала Богові!

Мовчки, в глибоких роздумах, вони ішли додому. Осінній ліс розстеляв перед ними свою вогнисту ковдру. В Орлиці вони спочатку зайшли в аптеку, де Дюро виписав кілька рецептів. Останнім часом Ольга проводила його до дверей кімнати, але сьогодні вона вирішила зайти до нього, щоб перевірити, чи все в порядку. Дюро стояв біля вікна, схрестивши на грудях руки, з усмішкою спостерігав за Ольгою і з вдячністю згадував усі роки її служіння. Завдяки їй увесь цей час він почував себе добре.

Ольга побажала йому доброї ночі і, ненадовго затримавшись у дверях, подивилась на нього.

«Скільки в ньому любові, — подумала вона, — він увесь світиться нею. Він уже, мабуть, ближче до Неба, ніж до землі». Почуття глибокої прихильності і сестринської любові переповнило її серце, і вона обійняла його:

— Добраніч, Дюро, дякую тобі за все, — прошепотіла вона і потисла йому руку.

— Добраніч, Ольго, люба сестричко! Хай рясно благословить тебе Господь.

Розділ 15

Коли наступного ранку лікар Г. зайшов до спальні свого колеги, бо той не з'явився в лікарні звичайної години, слуга відповів, що лікар Тихий ще не вставав. Але від цього сну Дюро ж ніхто не міг пробудити — ні поклик друзів, ні плач хворих. Лікар Тихий відійшов у вічність — до люблячого Господа.

Лікарі констатували миттєву смерть від внутрішнього крововиливу. Вираз обличчя Дюро і його руки, складені, як у молитві, свідчили про те, що земне життя не завдало йому останнього болючого удару і що він пішов із нього з усмішкою.

Великим був смуток тих, для кого його кончина стала великою втратою. Але слова і справи лікаря Тихого продовжували жити в пам'яті людей. Біля його могили нерідко збиралися друзі, щоб обговорити,

які його найкращі ідеї вдалося здійснити і що іще належить зробити.

Коли після поховання Дюро друзі зібралися в пані Замойської, вона попросила Михайла, щоб він здав в оренду або продав маєток Годолічів. Вона сказала, що хоче передати йому будинок в Орлиці, де всі вони, не розставаючись, зможуть продовжувати свою благородну справу.

Свою відповідь Михайло мав дати через три тижні, але вже через два тижні він заявив про свою готовність жити в Орлиці й трудитися для Господа. Михайло не хотів більше володіти маєтком, який пробуджував у нього стільки сумних спогадів про батька і його гріх. Він уже не дивувався з того, що Ольга відмовилась від його грошей. Дійсно, не варто жити заради них. Михайло зрозумів, що Господь дарував йому земне багатство лише для того, щоб воно було покладене до Його ніг, і в цьому він підтримував благородні поривання своєї дружини.

Михайло Годоліч зрозумів, що його дружина ніколи не буде щасливою без своєї роботи. Колись він обіцяв не відбирати її в пані Замойської, поки та жива. І от баронеса одужала, і він хотів дотримати свого слова. Адже і йому потрібна була любляча мати.

Дядько Тихий, можливо, і був би проти продажу маєтку, до якого він доклав стільки зусиль, якби баронеса не показала йому свій заповіт. У ньому було записано, що Ольга Годоліч — єдина її спадкоєми-

ця. Заперечень тут бути не могло. Після смерті сина пан Тихий усю свою любов зосередив на племінникові. Він розумів, які обтяжливі для Михайла спогади про смерть його батька, котрий жив у замку Годолічів. Дядько дав згоду на те, щоб Михайло став компаньйоном баронеси і вклав у її маєток свій капітал.

Продавши замок Годолічів, Михайло пережив відчуття радісного визволення. Тепер завдяки заповіту баронеси він міг виконати бажання коханої дружини і відбудувати східне крило будинку в Орлиці. Умиротворення сповнило серця молодого подружжя, коли вони нарешті оселилися в цьому затишному гніздечку і почали спільне життя. Біля труни Дюро, їхнього брата і друга, вони присягнулися жити разом і трудитися для Господа і ближніх. Таким чином, баронесі не довелося розставатися зі своєю дочкою, а Рут — зі своєю сестрою. Обидві вони в особі Михайла знайшли вірного сина і брата, а він в особі Ольги — люблячу дружину, якою міг би пишатися будь-який шляхетний чоловік. Адже найстійкіший і найкращий союз той, який створено Ісусом Христом. Як добре спочивати в пробитих, але найнадійніших руках дорогого Вчителя. Він не полишає справи, розпочатої в душі людини, доки в ній, немов у дзеркалі, не відіб'ється Його досконалий образ.

Зміст

<i>Розділ 1</i>	3
<i>Розділ 2</i>	7
<i>Розділ 3</i>	10
<i>Розділ 4</i>	16
<i>Розділ 5</i>	19
<i>Розділ 6</i>	29
<i>Розділ 7</i>	35
<i>Розділ 8</i>	38
<i>Розділ 9</i>	49
<i>Розділ 10</i>	71
<i>Розділ 11</i>	81
<i>Розділ 12</i>	85
<i>Розділ 13</i>	88
<i>Розділ 14</i>	90
<i>Розділ 15</i>	97

Христина Рой
У надійних руках

Видавництво «Світло на Сході»,
Київ, вул. Хорольська, 30.

Тел. (044)296-86-35,
e-mail: publishing@sns.org.ua

Підписано до друку .
Замовлення №
Формат 107x165
Наклад 5000 примірників, другий завод.
Надруковано

ISBN 966-8501-00-4